

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM'DE
FELÂH VE HÜSRÂN KAVRAMLARI KAPSAMINDA
İNSAN DAVRANIŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
CENGİZ KULOĞLU

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ YUNUS ABDURAHİMOĞLU

BARTIN-2019

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

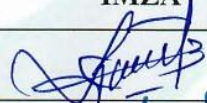

KUR'AN-I KERİM'DE
FELÂH VE HÜSRÂN KAVRAMLARI KAPSAMINDA
İNSAN DAVRANIŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Cengiz KULOĞLU

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi YUNUS ABDURAHİMOĞLU

“Bu tez 13/09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi YUNUS ABDURAHİMOĞLU	
Dr. Öğr. Üyesi Ali SOYLU	
Dr. Öğr. Üyesi Vahit CELAL	

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi: Yunus ABDURAHİMOĞLU danışmanlığında hazırlamış olduğum **“Kur’an-ı Kerim’de Felâh ve Hüsrân Kavramları Kapsamında İnsan Davranışları”** adlı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

07./.../2019

Cengiz KULOĞLU

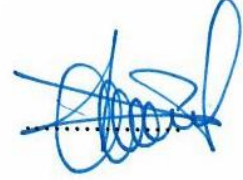
KABUL VE ONAY

Cengiz KULOĞLU tarafından hazırlanan “**Kur’an-ı Kerim’de Felâh ve Hüsrân Kavramları Kapsamında İnsan Davranışları**” başlıklı bu çalışma, 13/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi YUNUS ABDURAHİMOĞLU
(Danışman)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali SOYLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Vahit CELAL

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih vesayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Metin SABAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans

Kur'an-ı Kerim'de Felâh ve Hüsrân Kavramları Kapsamında İnsan Davranışları

Cengiz KULOĞLU

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yunus ABDURAHİMOĞLU

Bartın-2019, Sayfa: XIII + 77

Bu çalışma ile Kur'an-ı Kerimde geçen “felâh” ve “hüsrân” anlamlı kelimelerin tespit edilerek bunların konu tasnifinin yapılması hedeflenmiştir. Konu tasnifine geçmeden önce Kur'an-ı Kerim'in tanımı muhtevası ve gayesi hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Ayrıca Türkçe ve Arapça sözlüklerden de bu kelimelerin anlamları belirlenerek bir anlam çerçevesi çizilmiştir. Daha sonra ” El Mu'cemu'l- Müfehres li Elfâzı'l- Kur'ani'l- Kerim” adlı eserden “felâh” ve “hüsrân” içerikli kelimelerin geçtiği ayetler belirlenerek bu ayetlerin içinde bulunduğu ayet gruplarından konu tasnifleri belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan konu tasnifi sonucunda konuların daha ziyade; tevhid inancı, sadece Allah'a kulluk etmek, ahirete iman, peygamberlere iman/ itaat, namaz kılmak, zekât vermek, ahirete karşı dünyayı tercih etmemek, sâlih amel işlemek, nimetlere şükür, sorumluluk bilincine sahip olup günahlardan kaçınma, iffetini korumak, adaletli olmak, zulümden kaçınmak, ölçü ve tartıda adil olmak gibi konular olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an; Kur'an-ı Kerim; Felâh; Hüsrân; Felâh bulmak; Hüsrâna uğramak; Kur'an'da insan davranışları.

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

**Human Behaviours Within the Scope of "Falāḥ" and "Khusrān" Concepts
in the Qur'an**

Cengiz KULOĞLU

Bartın University

Institute of Social Sciences

Basic Islamic Sciences Department

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Yunus ABDURAHİMOĞLU

Bartın-2019, Page: XIII + 77

With this study, it is aimed to determine the meaning words of “Falāḥ” and “Khusrān” in the Holy Quran and to classify them according to subject. Before the classification of the subject, a general information about the definition, content and purpose of the Holy Quran was given. In addition, the meaning of these words was determined from Turkish and Arabic dictionaries and a meaning frame was drawn. Afterwards, the verses in which the words “Falāḥ” and “Khusrān” are mentioned in the work named ” Al Mu‘camu’l-Mufahras li Alfāzi’l- Qur’āni’l- Karim” were determined and the subject classifications of these verses are tried to be determined from the verse groups in which these verses are included. As a result of the subject classification ; belief in monotheism, to serve only Allah, faith in the Hereafter, faith / obedience to the prophets, prayer, giving alms, not preferring the world to the Hereafter, thanking the blessings, being aware of responsibility, avoiding sins, being fair, and being fair. avoidance of persecution; and fairness in scale and scale such issues was determined.

Key Words: The Quran; the Holy Quran; Khusrān; Falāḥ; To find relief; To be frustrated; Human behavior in the Qur'an.

ÖN SÖZ

Her dinin kutsal kitabı, müntesiplerine hitap eder ve onlardan bazı davranışları yapmasını isterken bazı davranışlardan da kaçınmalarını ister. Bizim kitabımız Kur'an-ı Kerim de bu hitapları içeren ayetlerle doludur. Çünkü onun en önemli özelliklerinden bir tanesi de; dünyada rehbersiz kulluk görevini yerine getiremeyecek olan başta tüm insanlık olmak üzere özellikle müminler için bir hidayet/ yol gösterici özelliğidir. Kur'an, ahlakı Allah tarafından övülen ve müminlere en güzel örnek olarak gösterilen Peygamberimizin örneğinde bazı davranışların yapılmasını emretmiş ve bunu yapan müminlerin de felâha ereceğini ve Allah tarafından ödüllendirileceğini vadetmiştir. Bunun yanında bazı davranışlardan da sakındırarak bu davranışları sergileyenleri, hüsrâna uğrayan/ kaybeden insanlar olarak niteleyerek onlara ahiretteki kötü sonuçlar hatırlatılmıştır. Bu çalışma insanların felâhına ya da hüsrânına neden olacak davranışların neler olduğunun tasnifi amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde rehberlik eden tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yunus ABDURAHİMOĞLU'na ve bu tezi hazırlarken desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür etmeyi borç bilirim.

Cengiz KULOĞLU
Bartın, 2019

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Nedeni.....	1
Araştırmanın Amaç ve Kapsamı.....	1
Araştırmanın Yöntem ve Metodu	2
1. KUR'ÂN-I KERİM VE TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	3
1.1. Kur'an Kelimesinin Anlamı.....	3
1.2. Kur'an Kelimesinin Tanımı.....	4
1.3. Kur'an-ı Kerim'in Muhtevası	4
1.3.1. Mekki Surelerin Konu Özellikleri	6
1.3.2. Medeni Surelerin Konu Özellikleri.....	8
1.4. Kur'an-ı Kerim'in Temel Özellikleri.....	9
1.4.1. Allah Kelamıdır	9
1.4.2. Arapça Bir Kitaptır.....	9
1.4.3. Tevatür Yoluyla Nakledilmiştir ve Allah'ın Koruması Altındadır.....	10
1.4.4. Anlaşılsın Diye Kolaylaştırılmıştır	11
1.4.5. Hayatın Her Alanını Kapsamaktadır	12
1.4.6. Mucizedir	12
1.4.7. Tedricen Nazil Olmuştur	13
1.4.8. İnsanlık İçin Mahza Hidayettir	13
1.4.9. Kur'an Mesajında Tutarlıdır	15
1.5. Kur'an-ı Kerim'in Gönderiliş Gayelerinden Bazıları.....	15
1.5.1. Tevhit İnancını Yerleştirmek ve Sağlamlaştırmak	16
1.5.2. Yol Göstermek.....	16
1.5.3. Düşünmek ve Öğüt Almak	17
1.5.4. Uyararak ve Müjdelemek	18
1.5.5. Kendinden Öncekileri Tasdik Etmek	19
1.5.6. Hak ile Batılı Ayırmak ve İhtilafları Gidermek	20
1.5.7. Okunmak, Sorumlulukları Hatırlatmak ve Yaşanmak	20

1.5.8. Karanlıktan Aydınlığa Çıkarmak ve İnananlara Güç Vermek.....	22
1.6. Kur'an'ın Ahlak Anlayışı.....	22
2. FELÂH VE HÜSRÂN KELİMELERİ	24
2.1. Felâh Kelimesi ve Türevleri.....	24
2.1.1. Türkçe /Osmanlıca Sözlüklerde Felâh Kelimesi.....	24
2.1.2. Arapça Sözlüklerde Felâh Kelimesi ve Türevleri.....	26
2.1.2.1. Arapça- Türkçe Sözlüklerde Felâh Kelimesi ve Türevleri	26
2.1.2.2. Arapça- Arapça Sözlüklerde Felâh Kelimesi ve Türevleri	28
2.1.3. Kur'an-ı Kerim'de " ف - ل ح " Kökünden Türeyen Kelimeler	30
2.2. Hüsrân Kelimesi ve Türevleri.....	31
2.2.1. Türkçe /Osmanlıca Sözlüklerde Hüsrân Kelimesi ve Türevleri	32
2.2.2. Arapça Sözlüklerde Hüsrân Kelimesi ve Türevleri	33
2.2.2.1. Arapça- Türkçe Sözlüklerde Hüsrân Kelimesi ve Türevleri	33
2.2.2.2. Arapça- Arapça Sözlüklerde Hüsrân Kelimesi ve Türevleri	34
2.3 Kur'an-ı Kerim'de " خ - س - ر " Kökünden Türeyen Kelimeler.....	35
3. KUR'AN-I KERİM'DE FELÂH VE HÜSRÂN AYETLERİ	38
3.1. Felâh Kavramının Geçtiği Ayetler	38
3.2. Felâh Kavramının Geçtiği Ayetlerin Konu Tasnifi	38
3.2.1. İnanç ve İbadet Boyutuyla İnsanın Felâhını Sağlayan Davranışlar	39
3.2.1.1. Tevhid İncancına Sahip Olmak	39
3.2.1.2. Sadece Allah'a Kulluk Etmek.....	40
3.2.1.3. Şirkten ve İlahlara Tapmaktan Kaçınmak	40
3.2.1.4. Namaz Kılmak, Zekât Vermek ve İnfak Etmek	41
3.2.1.5. Peygamberlere İman ve İtaat.....	42
3.2.1.6. Peygambere Karşı Gelmek ve İftira Etmekten Kaçınmak	44
3.2.1.7. Ahirete İnanmak	44
3.2.1.8. Ahirete Karşı Dünyayı Tercih Etmemek.....	46
3.2.1.9. Kur'an'a Tabi Olmak.....	47
3.2.1.10. İman Edip Sâlih Amel İşlemek.....	47
3.2.1.11. Allah'ı Zikretmek	48
3.2.1.12. Haram/ Günahlardan Uzak Durmak	49
3.2.1.13. Allah'tan Af Dilemek ve Tövbe Etmek.....	49
3.2.2. Bireysel Boyutuyla İnsanın Felâhını Sağlayan Davranışlar	50
3.2.2.1. Dinde Samimiyet ve Kişinin Kendini Kötülüklerden Arındırması	50
3.2.2.2. Allah'ın Verdiği Nimetlere Şükretmek	51
3.2.2.3. Delilsiz Konuşmaktan ve Yalan Yere Yemin Etmekten Kaçınmak	51
3.2.2.4. İffetini Korumak ve Gayr-i Meşru İlişkilerden Uzak Durmak.....	52

3.2.2.5. Kibir ve Gösterişten Uzak Durmak	533
3.2.2.6. Zalimlerden Allah Sığınma	53
3.2.2.7. Sabretmek	544
3.2.2.8. Sorumluluk Bilincine Sahip Olmak	54
3.2.3. Toplumsal Boyutuyla İnsanın Felâhını Sağlayan Davranışlar	55
3.2.3.1. Emanete ve Sözleşmelere Riayet Etmek.....	55
3.2.3.2. İnfak ve İhtiyaç Sahiplerine Yardım Etmek	55
3.2.3.3. Emr-i bi'l Ma'ruf Nehy-i an'il Munker	56
3.2.3.4. Öfkeyi Yenmek ve İnsanların Kusurlarını Affetmek	56
3.2.3.5. Faiz Almamak veya Vermemek	577
3.2.3.6. Hırsızlık Yapmamak.....	57
3.2.3.7. Şımarıp Azgınlaşmamak.....	57
3.2.3.8. Cihat Etmek	588
3.2.3.9. Adalet Üzere Hükmetmek	58
3.3. Hüsrân Kavramının Geçtiği Ayetler	59
3.4. Hüsrân Kavramının Geçtiği Ayetlerin Konu Tasnifi	60
3.4.1. İnanç ve İbadet Boyutuyla İnsanın Hüsrânına Neden Olan Davranışlar	61
3.4.1.1. Tevhid İncine Sahip Olmamak	61
3.4.1.2. İmanla Birlikte Dua Etmemek ve Amel-i Sâlihte Bulunmamak	62
3.4.1.3. Ahirete İnanmamak.....	62
3.4.1.4. Peygamberi Yalanlamak ve Engel Olmaya Çalışmak	63
3.4.1.5. Kur'an'a İman Etmemek.....	64
3.4.1.6. Namaz Kılmamak ve Zekât Vermemek	64
3.4.2. Bireysel Boyutuyla İnsanın Hüsrânına Neden Olan Davranışlar	64
3.4.2.1. Sabretmemek ve Şıarmak.....	65
3.4.2.2. Ölçü ve Tartıda Hile Yapmak.....	65
3.4.2.3. Haksızlık Yapmak	66
3.4.2.4. Ölüm Anına Kadar Pişmanlık Duymamak	66
3.4.2.5. Sadece Dünya Hayatını İstemek	66
3.4.2.6. Nankör Olmak.....	67
3.4.3. Toplumsal Boyutuyla İnsanın Hüsrânına Neden Olan Davranışlar	67
3.4.3.1. Haksızlık Karşısında Yardımlaşmamak	67
3.4.3.2. Bozgunculuk Yapmak.....	68
3.4.3.3. Azgın Toplum Olmak	68
3.4.3.4. Allah'ı Bırakıp İnsanları Dost Edinme	68
3.4.3.5. İnkârcıların Çabasının Boşa Gitmesi	69

SONUÇ	70
KAYNAKLAR.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	77

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
No	No
Şekil1: Kur'an Muhtevası Piramidi.....	6

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No
Tablo1: Tablo 1: Kur'an-ı Kerimde Geçen “ ف - ل - ح ” Kökenli Kelimeler	38
Tablo 2: Kur'an-ı Kerimde Geçen “ خ - س - ر ” Kökenli Kelimeler	60

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e. :adı geçen eser

b. : bin (ođlu)

c. :cilt

Çev. :çeviren

Ed. :editör

h. :hicri

s. : sayfa

t.y. :basım tarihi yok

Hz. :hazreti

GİRİŞ

Araştırmanın Nedeni

İnsanı yaratan ve imar için dünyaya yerleştiren Allah, insanları dünya hayatında başıboş bırakmamış; Rab olmanın gereği olarak insana, dünya hayatını sürdürebilecekleri kabiliyet ve imkânlar vermiştir. İnsana akıl ve irade vermesi bu imkânların başında gelmektedir. İnsanlara akıl ve irade vererek sorumluluk sahibi yapan Allah, onlara dünya hayatında rehberlik edecek ilahi mesajlarını, resuller/nebiler aracılığıyla göndererek yol göstermiştir. Allah'ın insanlara mesajını, rehber olarak seçtiği Elçileri vasıtasıyla göndermesi ve Elçilerin insanlar için en güzel örnek olmaları, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasını ve Elçilere itaat edilmesini gerekli kılmaktadır. Kur'an Müslüman toplum için hem varlık, hem de bilgi kaynağıdır. İnsanlar için bir hidayet rehberi olan Kur'an-ı Kerim'in insanlara tavsiye ettiği ya da sakındırdığı davranışların bilinip gereğinin yapılması, bu rehberliğin gerçekleşmesi ve insanoğlunun kurtuluşu için büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'in, insanın varoluşunu şekillendirdiğinde; onları felâha/kurtuluşa götüren ya da hüsrâna/zarara sevk eden davranışlar araştırma konusu yapılmıştır.

Araştırmanın Amaç ve Kapsamı

Araştırmamızın amacı, insanlar için bir hidayet/ yol gösterici olan Kur'an-ı Kerim'de insanın felâhından veya hüsrânından bahseden ayetlerin konularını tespit etmektir. Kur'an-ı Kerim, Allah'a karşı sorumluluk bilincine sahip insanlara bir hidayet rehberi olarak gönderildiğinden; ne anlattığı, muhataplarından hangi sorumlulukları deruhte etmesini istediğinin bilinmesi gerekir. Çünkü her mesaj muhatabına bir şeyler anlatmak ve anlaşılacak üzere gönderilir. Öyleyse Kur'an'ın da mesajlarının anlaşılması öncelikle ona inanan kişiler için gereklidir. Bu nedenle "felâh" ve "hüsrân" konuları bağlamında ilgili ayetlerin konu tespitine ihtiyaç duyulmuştur.

Araştırma çerçevesi " ف - ل - ح " ve " خ - س - ر " kökenli kelimeleri içeren ayetler ve bu ayetlerin içinde yer aldığı ayetler grubudur. Ayetlerin konu bütünlüğünün sağlanması için " ع " secâvendi esas alınarak ayetlerin konuları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Yöntem ve Metodu

Araştırmamız Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili olduğundan öncelikle konumuza giriş için birinci bölümde Kur'an'ın anlaşılması yönünde genel bir bilgi vermeyi amaçladık. Bu ön bilgileri verirken de Kur'an'ın kelime anlamı, tanımı ve muhtevasına değindik. Muhtevası hakkında bilgi verirken nuzül sürecine göre Mekki ve Medeni olarak tasnif edilen ayetlerin konu özelliklerini vurguladık. Kur'an ayetlerinin dönemsel özelliklerini vurguladıktan sonra Kur'an'ın temel özelliklerini kısaca anlattık. Daha sonra Kur'an'ın gönderiliş gayelerine de genel olarak değinilerek birinci bölümü bitirildi.

Araştırmanın ikinci bölümünde, dilimizde de kullanılan "felâh", "hüsrân" ve bunlardan türeyen kelimelerin anlamlarını Türkçe, Osmanlıca ve Arapça sözlüklerden tespit ettikten sonra bu kelimelerden, Kur'an'da geçenleri bularak tefsirlerde ne anlama geldikleri tespit edildi.

Üçüncü bölümde de; Kur'an'da geçen " ف-ل ح " ve " خ-س-ر " kökenli kelimelerin geçtiği tüm ayetler, Muhammed Fuad Abdülbaki'nin " *El Mu'cemu'l- Müfrehes li Elfâzi'l- Kur'ani'l- Kerim* " adlı eserinden tespit edilerek belirlendi ve tablo halinde çıkarıldı. Daha sonra bu ayetlerin içinde bulunduğu ayet grupları " ع " secâvendî esas alınarak konu tespiti yapıldı ve birbirine yakın konu içeriğine sahip ayetler bir başlık altında toplanarak Kur'an'ın bu konular hakkında verdiği mesajlar belirlenmeye çalışıldı. Tespit edilen bu ayetlerin mealleri verilirken, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları tarafından yayınlanan; Ali ÖZEK ve arkadaşlarının hazırlamış olduğu " *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâlî* " esas alınmıştır.

Sonuç bölümünde ise Kur'an'ın nazil olduğu Mekke toplumunun inanç ve ahlak anlayışına ve kendilerini yalnızca sürükleyen davranışlara vurgu yapılarak Allah'ın insana yüklediği sorumluluk dile getirilmiştir. Daha sonra, sorumluluk gereği, yapıldığında insanı felâha kavuşturan davranışlarla, kaçınılması gereken ve insanı hüsrâna sevk eden davranışlar değerlendirilmiştir.

1. KUR'ÂN-I KERÎM VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

1.1. Kur'an Kelimesinin Anlamı

İnsanları yaratan ve ilahi vahye muhatap kılan Rabbimiz, bu ilahi mesajın anlaşılmasını ve bu uğurda insanların çaba göstermesini talep etmiştir. Kur'an-ı Kerim'i anlama çabaları sonucunda da Müslümanlar, Kur'an isminin kökeni konusunda yaptıkları çalışmalarda farklı görüşler ileriye sürmüşlerdir. Temelde Kur'an, kelime kökünün hemzeli ve hemzesiz kabul edilmesine göre iki grupta toplanan tanımlama çalışmalarına kısaca değinecek olursak:

Kur'an kelime kökünün hemzesiz olduğu görüşünü savunanlara göre;

- a. "قرينة" kelimesinin çoğulu olan "قرائن" kelimesinden türediğini iddia eden Ebu Zekeriya Yahya ibn-i Ferra (ö. 207/822) bu kelimenin "benzeme" anlamına vurgu yaparak ayetlerin de birbirine benzemesinden dolayı "Kur'an" kelimesinin bu kökten türediğini söylemektedir.¹
- b. İmam-ı Şafî (ö. 204/819) ise Kur'an kelimesinin hiçbir kelimedenden türemediğini ve özel bir isim olduğunu ve bu kelimenin "قرأ" kökünden de türemediğini savunmaktadır. Çünkü ona göre böyle olsaydı her okunan şeye "Kur'an" denilmesi gerekirdi.²
- c. Kur'an kelimesinin "yaklaşmak" anlamına gelen "قَرَنَ" kökünden geldiğini iddia edenler de buna delil olarak Kur'an'ın sure ve ayetlerinin birbirine bitişik olmasını örnek göstermişlerdir. Ebu'l Hasan el- Eşari (ö.324/936ve Ebu Bekir ibn-i Mücahid (324/936) gibi âlimler bu görüşü savunmuşlardır.³

Kur'an'ın kelime kökünün hemzeli olduğu görüşünü savunanlar ise ;

- a. Ebu İshak ez- Zeccac (ö.311/923) Kur'an kelimesinin "toplama" anlamına gelen "قرء" kökünden "فعلان" vezninde türediğini iddia etmektedir.⁴

¹ İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Usulü**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, 31.

² a.g.e. s.31.

³ a.g.e. s. 31-32.

⁴ a.g.e. s.32

- b. Kur'an kelimesinin hemzeli kökten türediğini ileri süren bir diğer görüş te İbn-i Hazm el- Lihyani'nin (215/830) "Kur'an" kelimesinin "قَرَأَ" kökünden türemiş bir mastar olduğu ve ism-i meful anlamı verdiği görüşüdür. Buna göre "Kur'an" okunan şey anlamına gelmektedir ki buna delil olarak ta Kıyame Suresinin 17 ve 18. ayetlerini "لَنْ عَلَيْنَا جَمْعُهُ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ" delil göstererek bu ayetlerde "Kur'an" kelimesinin okuma anlamına geldiğini iddia etmektedir.⁵

1.2. Kur'an Kelimesinin Tanımı

Kur'an kelimesinin tanımı konusunda birçok tarifler yapılmış, bu tanımlardan bazıları daha meşhur hale gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'in tarifleri yapılırken herkes kendi bakış açısını bu tanımlara yansıtmıştır. Örneğin; Kur'an-ı Kerim'in vahiy ve kutsallık yönüne vurgu yapmak isteyenler Kur'an'ı, "Hazreti Peygambere gelen vahiyleri ihtiva eden mukaddes bir kitaptır" diye tarif etmişlerdir. Onun muhtevasına ve mahlûk olmadığına vurgu yapmak isteyenler de "Fatıha suresinden Nas suresi sonuna kadar Hz. Muhammed'e indirilmiş, kendine has özellikleri ihtiva eden mümtaz lafızlardır." şeklinde tarif etmektedir.⁶ Çok yaygın olan bir tanım da Kur'an'ın indirilişini, tevatürle nakledilişini, icazını, mushaf haline geliş ve okunuşunun ibadet oluşuna vurgu yapan tariftir: "Hz. Peygambere vahiy yoluyla indirilmiş Mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş, tilavetiyle teabbüd olunan muciz kelimadır."⁷

Yapılan bu tanımları bir araya getiren bir başka tanım da şu şekilde yapılmıştır: "Kur'an, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed'e indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtıha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça muciz bir kelâmdır."⁸

1.3. Kur'an-ı Kerim'in Muhtevası

Miladi 610 yılında Hz. Peygambere nazil olmaya başlayan Kur'an-ı Kerim; o dönemin muhatap toplumunun ihtiyaçlarına, gelişen sosyal, siyasi ve ekonomik olaylarına

⁵ a.g.e. s. 32.

⁶ a.g.e. s. 34.

⁷ a.g.e. s.34.

⁸ Abdülhamit Birışık,"Kur'an" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.26, s.383.

cevap olarak farklı zamanlarda ve parça parça nazil olmuş (*tenzil*), ilahi kelamı içeren, kendine has özelliklere sahip olan yazılı (kitabi) değil sözlü (hitabî) kutsal bir kitaptır. İlahi kitap oluşundan dolayı da beşeri bir ürün olan bildiğimiz kitaplara benzemez, onlar gibi konu bütünlüğü yoktur ve konular sureler içinde dağınık bir şekilde yer alır. Bir surede birçok konudan bahsedilmesinin ve konuların dağınık oluşunun bir sebebi de Kur'an'ın farklı zaman dilimlerinde farklı olaylar üzerine nazil oluşudur.⁹ Kur'an-ı Kerim içinde konuların dağınık oluşu, okuyan için aleyhine bir durum gibi gözükse de aslında bu özellik okuyanın zihnini canlı tutmasını ve aynı anda birçok konu hakkında bilgi sahibi olmasını da sağlar ve konu bütünlüğü içinde Kur'an-ı Kerim'in tamamının okunması yolunu açar. Kur'an-ı Kerim aynı zamanda canlı bir metindir, muhatabına hitap eder ve okuyucunun kalbini kendisine açmasını ister. Bu yönüyle Kur'an okuyucusuyla interaktif bir ilişki kurar.¹⁰ Neticede insan hayatı da tek düze giden bir süreç değildir ve hayat her an sürprizlerle iç içedir.¹¹ İnsan hayatı için rehber olan Kur'an'ın, hayattan yansımaları içermesi de olağandır.

İslam âlimleri de Kur'an-ı Kerim'in muhtevası konusunda farklı görüşler ortaya koymuştur. Örneğin: İbn Cerîr et-Taberî Kur'an'ın muhtevasını “*tevhid, haberler ve kıssalar, diyânât*” olarak belirtirken; Zemahşerî ise “*Allah'ı lâıyk olduğu şekliyle tanıtmak, ibadet, emir ve nehiy, va'd ve vaîd; Râzî de “ilâhiyyât, meâd, nübüvvât, kazâ ve kader”* şeklinde tasnif eder.¹² Günümüzde, Kur'an-ı Kerim'in muhtevasıyla ilgili değerlendirmelerde farklı konu tasnifi yapanlar da vardır. Mesela: Kur'an'ın muhtevasını beş katmanlı bir piramide benzeten Sülün'e göre (2013) birinci katmanı ahlak, ikinci katmanı itikadiyyat, üçüncü katmanı ibadiyyat, dördüncü katmanı muamelat. Son katman olan beşinci katmanı ise ukubat oluşturur.¹³ Sülün'ün (2013) bu değerlendirmesiyle ahlaki davranışı öncelediği görülmektedir.

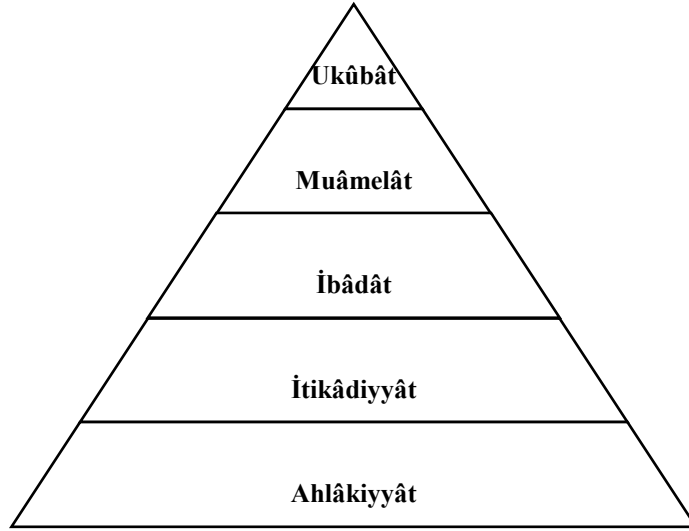
⁹ Mustafa Yıldız, **Kur'an'ı Anlamaya Giriş**, Cıra Yayınları, İstanbul2014, s.14.

¹⁰ a.g.e. s15.

¹¹ Mustafa Çağrııcı, "Kur'an" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.26 s.390.

¹² a.g.e. c.26, s.390.

¹³ Murat Sülün, **Kur'ân Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi**, Ensar neşriyat 2013, İstanbul, s.202-203.

Şekil 1: Kur'an Muhtevası Piramidi

Kaynak: Murat Sülün (2013)

Kur'an'ın nüzulünün; yaz-kış, gece-gündüz, savaşta- barışta, yolculukta ya da yerleşik düzen gibi farklı zamanlarda olduğu bilinmektedir. Kur'an muhtevasının nüzul süreci ile ilgili en çok kabul gören tasnif, hicretin başlangıç olarak kabul edilmesiyle yapılan “mekki-medeni” tasnifidir. Bu her iki dönemde nazil olan vahyin konuları da, nazil olduğu dönemin özellikleri ve olaylarına bağlı olarak farklılık arz etmektedir.¹⁴ Bu tasnifi göz önünde tutarak Kur'an-ı Kerim'in muhtevasının ana hatlarını şöyle özetlemek mümkündür:

1.3.1. Mekki Surelerin Konu Özellikleri

İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in doğduğu ve ilk vahyin kendisine nazil olduğu şehrin halkı Mekke toplumu, dini olarak putperest bir inanca, kültürel olarak ta kabileci, maddeci, asabiyetin her şeyin önüne geçtiği, günlük hazzı için yaşayan ve çıkarı için hiçbir ilke gözetmeyen bir anlayışa sahipti.¹⁵ Kur'an'ın indiği toplumun özellikleri böyle olunca, bu dönemde nazil olan ayetlerin konuları da doğal olarak bunlara dair mesajlar içeriyordu. Mekke döneminde nazil olan ayetlerin özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Allah'ın vahdetine (*tevhid*), O'nun yüceliği ve kudretine daha çok vurgu yapılması,¹⁶

¹⁴ İsmail Çalışkan, **Tefsir Usulü**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2017,s.50.

¹⁵ Mustafa Çağrı, "Kur'an" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.26, s.390.

¹⁶ a.g.e. c.26, s.391.

- Sözlü edebiyatın çok yaygın olduğu ve revaç bulduğu Mekke döneminde nazil olan ayetlerin edebi sanatlar bakımından muhataplarını hayran bırakacak özelliklere sahip olması,¹⁷
- Ayetlerin fertlerin iç dünyalarına hitap eden mesajları içermesi,¹⁸
- Müslümanların iman ve ahlak boyutunda sağlam karakterli yetişmesi için uyarı yapılması,¹⁹
- Mekkeli müşriklerin işledikleri günahlara karşılık bir gün ahirette hesaba çekileceklerine, yaptıkları hiçbir kötülüğün karşılıksız kalmayacağına vurgu yapılması,²⁰
- Hz. Muhammed'in peygamberliğe hazırlanması ve müşriklerin direnci ve tavırları karşısında moral verilmesi,²¹
- Geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin tevhit mücadeleleri anlatılarak hem mücadele örneği hem de moral desteği sağlanması,
- Ayetlerde gece gündüz, evren, gökyüzü, dağlar, yıldızlar ve hayvanlar gibi canlı-cansız tüm varlıklara dikkat çekilmesi ve verilen nimetlere karşı yapılan nankörlüklerin kınanması,²²
- Mekke toplumunun maddeci anlayışının bir sonucu olarak insanların köleleştirilmesi, yetimlerin hor görülmesi, fakir ve güçsüzlerin toplumda ezilmesi ve sömürülmesinin kınanması ve bu zayıf kesimlerin gözetilmesinin istenmesi,²³
- Ayetlerde inkârcıların, atalarından kalma inançlarını; hiç araştırmaksızın körü körüne savunmaları ve ilahi vahye sırt çevirmelerinin eleştirilmesi²⁴ ve akıllarını kullanmaya davet edilmesi,²⁵
- Netice olarak Mekke döneminde nazil olan surelerin muhtevasının; genel olarak tevhit ve ahiret/tekrar dirilme inancı, ahlaki ilkeler, sosyal yardımlaşma, verilen nimetlerin değerini bilme gibi konular olduğunu görüyoruz.²⁶

¹⁷ Murat Sülün, **Kur'an Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013, s.92.

¹⁸ a.g.e. s.92.

¹⁹ Müzzemmil, 73/1-11.

²⁰ Sâffât, 37/16-39.

²¹ Duha, 93/1-11; Müddessir Suresi, 74/1-7.

²² Leyl, 92/1-21.

²³ Beled 90/11-16; Maun, 107/1-7; Fecr, 89/17-20.

²⁴ Zuhruf, 43/22-24.

²⁵ Şuarâ, 26/76

²⁶ Mustafa Çağrııcı, "Kur'an" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.26, s.391-392.

1.3.2. Medeni Surelerin Konu Özellikleri

Medine döneminde hicretle beraber Medine'ye yerleşen Müslümanlar, yeni bir toplum oluşturma gerçeğiyle yüz yüze geldiler. Hayatla içi içe olan vahiy de vakıya uygun olarak Medine döneminde, toplum düzenini sağlayacak ilkeleri içeren ayetler nazil oldu.

Medine döneminde nazil olan ayetlerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Müslümanların namaz, zekât, oruç vb. ibadetlerle sorumlu tutulması, muamelatla ilgili konular, cezai müeyyideler, diğer toplum kesimleriyle olan siyasi, askeri ve diplomatik ilişkilerin bu dönemde gündeme gelmesi,²⁷ (Enfâl, Tevbe, Âl-i İmrân, Nisâ, Feth, Ahzâb, Haşr sûreleri),
- Müslüman toplumunun kendi iç sorunlarını ele alan konular, birey ve toplum ilişkilerinde adalet ve dürüstlük ilkeleri, paylaşma duygusunun güçlendirilmesi, (Bakara 2/261-274; Haşr 59/9-10)
- Hz. Muhammed'in peygamberlik nüfuzu yanında siyasî liderlik nüfuzuna da saygı duyulması ve müminlerin iç meselelerinin çözümündeki etkin rolünün ilahi vahiy yoluyla desteklenmesi, (Nisâ 4/13-14; Nûr 24/47-56)
- Mekke'den farklı olarak Medine'de farklı inanç ve kültüre sahip topluluklarla karşılaşıldığından bu ilişkileri düzenleyen ayetlerin (Bakara 2/120, 135; Maide 5/17,51; Nisâ 4/171) bu dönemde nazil olması,²⁸
- Edebi açıdan Medine'de nazil olan surelerin dönemin şartları ve konu içeriğinden dolayı daha sade olması; sembolik ifadelere, mecaz ve istiarelere daha az yer verilmesi, anlatımda açıklık ve kanun dilinin ²⁹ağırlık kazanması,³⁰
- Uzun surelerin çoğunluğu da Medine'de nazil olması,
- Medine döneminde müslümanların devlet ve toplum düzenini sağlaması nedeniyle Müslümanların refahından pay almak isteyen ve inanmadıkları halde kendilerini inanmış gibi göstermeye çalışan "*münafık*" karakterli insanlarla ilgili

²⁷ Murat Sülün, **Kur'an Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013, s.94.

²⁸ a.g.e.94.

²⁹ Murat Sülün, **Kur'an Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013, s.94.

³⁰ Mustafa Çağrı, "**Kur'an**" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c. 26, s.393.

ayetler³¹ hatta bu adla anılan bir surenin “*Münafikun Suresi*” nazil olması da bu dönemin özelliklerindedir.³²

1.4. Kur’an-ı Kerim’in Temel Özellikleri

Burada Kur’an-ı Kerim’in bazı temel özelliklerine değinilecek çok fazla ayrıntıya girmeden genel bilgiler verilecektir.

1.4.1. Allah Kelamıdır

Kur’an-ı Kerim, Allah’ın resul olarak görevlendirdiği Hz. Muhammed’e vahyettiği ve insan ya da cin türünden her türlü varlığın etkisinden korunan ilahi bir kelimedir. O kendinden önceki vahiyleri tasdik eden, Allah’tan geldiğine şüphe olmayan ve ilahi mesajı özlü bir şekilde açıklayan bir kitaptır. Allah tarafından insanoğluna rehberlik yapmak üzere yine O’nun rahmetinin tezahürü olarak tenzil olmuştur. İlahi kitap oluşundan dolayı ona beşeri bir ürün olarak yaklaşmak yanlıştır. Kur’an’ı anlamak için ön yargılardan uzak, tam bir teslimiyetle ona yaklaşmak gerekir. Bu ilahi kitabı anlama yöntemleriyle ilgili bazı ilkeleri yine Kur’an’ın kendisi bildirmektedir.³³

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ
مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Bu Kur’an Allah’tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab’ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindedir.”³⁴

1.4.2. Arapça Bir Kitaptır

Hz. Muhammed’e nazil olan vahiy tabii olarak Arapça idi. Çünkü Resul ve onun gönderildiği toplum Arap toplumuydu. Gönderilen mesajın dilinin de Arapça olması ilahi vahyin içeriğinin anlaşılması, bir anlayış ve yaşam tarzına dönüşebilmesi için gerekliydi. Bu nedenle her topluma gönderilen peygamberler o topluma kendi diliyle tebliğde bulunmuştur.

³¹ Bakara 2/8-20; Nisâ 4/61-68, 88-91, 138-145; Tevbe 9/56-70, 73-87.

³² Mustafa Çağrırcı, "Kur'an" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c. 26, s.393.

³³ Fevzi Zülaloğlu, **Temel Kaynağımız Kur’an**, Ekin Yayınları, İstanbul 2002, s.341.

³⁴ Yunus, 10/37.

Bu hakikati Kur'an-ı Kerim de vurgulamaktadır “ (Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik. ”³⁵

İnsanoğlunun varoluşunu tanzim etmesi için gönderilen Kur'an-ı Kerim; bundan dolayı Arapça nazil olmuş, öncelikle inanmak istemeyen ve sürekli çeşitli mazeretler öne süren münafık ve inkârcı kesimin ellerine malzeme vermenin önü de kesilmiştir. Bu konuda şöyle buyrulur:

حَمِّمٌ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Hâ. Mîm. Apaçık Kitab'a andolsun ki biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kaldık.O, katımızda bulunan Ana Kitap'ta (levh-i mahfuzda) mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır.”³⁶

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَجْمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ إِعْجَمِيٍّ وَعَرَبِيٍّ قُلٌ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءً...

“Eğer biz onu, yabancı dilden bir Kur'an kılsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetleri tafsilatlı şekilde açıklanmalı değil miydi? Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu? De ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır...”³⁷

1.4.3. Tevatür Yoluyla Nakledilmiştir ve Allah'ın Koruması Altındadır

İnsanlık tarihi boyunca Allah tarafından indirilen tüm dinler, dünyaya indirilinceye kadar ilahi koruma altına alınmış ve insanların emanetine tevdi edilmiştir:

“Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla yahudilere hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de (onunla hükmederlerdi). Hepsi ona (hak olduğuna) şahitlerdi...”³⁸

İlahi mesaj Hz. Peygambere nazil oluncaya kadar geçmiş ümmetlerin bu emaneti koruyamadıkları tarihen sabittir. Kur'an-ı Kerim, indiği dönemde hem ezberlenmiş hem de *Kalem Suresi 68/1.* ayetinin de işareti ve Hz. Peygamberin emriyle yazıya geçirilmiş tevatür yoluyla da günümüze kadar nakledilerek üzerinde şüphe edilmeyen bir kitap olarak bizlere ulaşmıştır. Zaten şüphe edilmeyen bir kitap olduğunu ve aynı zamanda ilahi bir rehber olduğunu; “O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.”³⁹ ayetiyle bizzat Kur'an'ın kendisi dile getirmektedir.

³⁵ İbrahim, 14/4.

³⁶ Zuhruf, 43/1-4.

³⁷ Fussilet, 41/44.

³⁸ Maide, 4/44.

³⁹ Bakara, 2/2.

Diğer kutsal kitaplardan farklı olarak; Kur'an için ilahi korumayı bizzat Rabbimiz garanti etmiştir:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

*“Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.”*⁴⁰

Bu ayetle Kur'an-ı Kerim'in her ne kadar korunma garantisi altına alınsa da Müslümanların ruhen ondan uzaklaşma ve dünyanın geçici nimetlerine aldanıp terk etme tehlikesine karşı Kur'an şu uyarı da yapmaktadır:

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا

*“Peygamber der ki: Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı büsbütün terkettiler.”*⁴¹

1.4.4. Anlaşılmı Diye Kolaylaştırılmıştır

İnsanları kendi mesajına davet eden Allah, bu mesajın anlaşılması için o toplumlara; kendi içlerinden bir peygamber göndermiş, sadece bununla kalmamış, vahyin anlaşılması için de onu kolaylaştırmıştır:

*“(Resûlüm!) Biz Kur'an'ı, sadece, onunla Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu uyarasın diye senin dilinle (indirilip okutarak) kolaylaştırdık.”*⁴²

Ayrıca, Rabbimiz insanlara kaldıramayacağı yükü yüklememiştir. Kur'an'da şöyle buyrulur:

*“...Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir....”*⁴³

*“Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yükledi;...”*⁴⁴

⁴⁰ Hicr, 15/9.

⁴¹ Furkân, 25/30.

⁴² Meryem, 19/97.

⁴³ Bakara, 2/286.

⁴⁴ Hac, 22/78.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ

“Andolsun biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?”⁴⁵

Görülüyor ki Kur'an; okumak ve anlamak, ön yargılarından uzaklaşarak gönlünü ona açanlar için kolaylaştırılmış ve insanların, onu anlamaya engel herhangi bir mazeret ileri süremeyecekleri bir özelliğe sahip kılınmıştır.

1.4.5. Hayatın Her Alanını Kapsamaktadır

Kur'an-ı Kerim konuları zaman zaman tek bir yerde bir bütün olarak değil de farklı yerlerde parça parça anlatmıştır. Bu aynı zamanda Kur'an'ın tedricilik özelliğinin bir gereği olarak peyderpey vahyin nazil oluşunun da bir sonucudur. Kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak olan Kur'an-ı Kerim, hayatın her bir yönüne yönelik temel ilkeleri; Allah-insan, insan-toplum, insan-insan, insan- tabiat ilişkilerini düzenleyen mesajlar içermektedir.⁴⁶ Eğer bu mesajları kapsamıyorsa insanlar için bir hayat rehberi iddiası da boşa düşerdi: “...Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık...”⁴⁷

Bunun için genel olarak ihtiyaç duyulan her konu, Kur'an-ı Kerim'in mufassal olmasının bir özelliği olarak yeterince açıklanmış⁴⁸ ve insanlara Peygamberimiz tarafından tebliğ edilmiştir:

“Böylece mesajlarımızı açık (mufassal) şekilde anlatıyoruz ki günaha batmış olanların yolu [dürüst ve erdemlilerinkinden] ayırd edilebilsin.”⁴⁹

1.4.6. Mucizedir

Mucizeler, peygamberlerin alamet-i farikasıdır ve her peygamberin de bir mucizesi vardır. Önceki peygamberlerin mucizeleri tabiat kanunlarına karşı olağanüstülükler taşıyan özelliklere sahip ve kendi dönemleriyle sınırlı özellikleri olan mucizelerdi. Hâlbuki Hz. Muhammed'in peygamberliği, kıyamete kadar bütün insanlara hitap eden bir özelliğe sahiptir. Peygamberliğin de bir nişanesi olan Kur'an-ı Kerim, peygamberimiz için her zaman

⁴⁵ Kamer, 54/17-22-32-40.

⁴⁶ M. Sait Şimşek, **Günümüz Tefsir Problemleri**, Kitap Dünyası, Konya 2013, s.17.

⁴⁷ En'am, 6/38.

⁴⁸ Fevzi Zülaloğlu, **Temel Kaynağımız Kur'an**, Ekin Yayınları, İstanbul 2002, s.349.

⁴⁹ En'am, 6/55.

ve zemine taşınabilir bir mucizedir.⁵⁰ Kur'an-ı Kerim, Peygamberden mucize isteyenleri kınar, mucize gönderilse de inanmayacaklarını dile getirir ve şöyle der:

“Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?» derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım. Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır.”⁵¹

1.4.7. Tedricen Nazil Olmuştur

Kur'an-ı Kerim'in, yirmi üç yıl zarfında tedricen nazil olmasının bazı hikmetleri vardır:

a. Peygamberi takviye etmek ve onu teselli ederek risâlet görevini daha iyi yapmasını sağlamak:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُتَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا

“İnkâr edenler: Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.”⁵²

- b. İlk İslam toplumu olan müminleri hayata hazırlamak ve pratiklerini çoğaltmak,
- c. Düşmanların saldırılarıyla karşılaşan müminleri teselli etme ve onları yeni gelişen durumlara hazırlama,
- ç. Yeni karşılaşılan sorunlara ve gelişen durumlara cevap imkânı sağlamak,
- d. Eğitimin hayat boyu bir süreç olmasından dolayı müminlerin dönüşümünü sağlanmak ve onları hayata hazırlamak için zaman tanımak.⁵³

1.4.8. İnsanlık İçin Mahza Hidayettir

Kur'an-ı Kerim, insan için mutlak anlamda tek yol gösterici/rehberin Allah olduğunu açıklar. Yaratılışının ve varoluş gerekçesinin bilgilerine kendi imkânlarıyla ulaşamayan

⁵⁰ M. Sait Şimşek, **Günümüz Tefsir Problemleri**, Kitap Dünyası, Konya 2013, s.17-18.

⁵¹ Ankebut, 29/50-51.

⁵² Furkân, 25 / 32.

⁵³ Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner, **Hadislerle Kur'an- Kerim Tefsiri İbn-i Kesir**, Çağrı Yayınları 1983, c.1 s.313-315.

insana rehberliği ancak onu yaratan Allah yapabilir. İnsana bu yönde çabalamasını da daha Kur'an'ın girişı olan Fatiha Suresinde; “Bizi dosdoğru yola ilet.”⁵⁴ diyerek Müslümanın “*Sirat-ı Müstakim* “ talebinde bulunmasını ister. Çünkü gerçek doğru yol Allah'ın yoludur:

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti.”⁵⁵

Çünkü Kur'an- Kerim, sorumluluđunun bilincinde olan müminler için şöyle der:

هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

“Bu (Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takvâ sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür.”⁵⁶

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

“O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.”⁵⁷

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Gerçekten onlara, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak, ilim üzere açıkladığımız bir kitap getirdik.”⁵⁸

Müminler, iyiliğin ve güzelliğin, huzur ve saadetin rehberi olarak sadece Allah'ı “*yol gösterici/rehber*” olarak bilmelidir. Çünkü Allah hidayet rehberi olan Kur'an'ın sahibidir, bu rehberin kılavuzluğunda ve Hz. Peygamberin güzel ahlakının örnekliğinde kulluk görevinin yerine getirilmesini ister:

“Bir de, kendilerine ilim verilenler, onun (Kur'an'ın) hakikaten Rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar, bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir (hâdi).”⁵⁹

Hâdi (الهادى), Arabistan'ın çetin çöl şartları içinde yaşayan topluluklara doğru yola ulaştırmak için rehberlik yapan ve kavminin de kendisine uyduğu rehber insanlara verilen

⁵⁴ Fatiha, 1/6.

⁵⁵ En'am, 6/153.

⁵⁶ Al-i İmran, 3/138.

⁵⁷ Bakara, 2/2.

⁵⁸ A'raf, 7/52.

⁵⁹ Hac, 22/54.

isimdir.⁶⁰ Kelimenin bu anlamını düşününce; müminler için hidayet rehberi olan Kur'an-ı Kerim'in ne derece kıymetli olduğunun anlayabiliyoruz. Çünkü çöl rehberi olan "hâdi" den mahrum olan insan, ıssız çöllerde nasıl ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalırsa; Kur'an-Kerim'in rehberliğinden mahrum olan da benzer bir tehlikeyle karşı karşıya kalır, dünya ve ahiretini kaybeder. Çünkü Allah'ın rahmetinin bir eseri olan Kur'an-ı Kerim, hem öğüt, hem şifa, hem de müminler için yol gösterici bir rehberdir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

*"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir."*⁶¹

1.4.9. Kur'an Mesajında Tutarlıdır

Kur'an-ı Kerim'in nüzulü yirmi üç sene sürse de içeriğinde herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. İndirilişi bu kadar geniş zamana yayılmasına rağmen bir çelişkinin bulunmaması ilahi kitap olmasının bir özelliğidir.⁶²

الَّذِي فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

*"Elif. Lâm. Mîm. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir."*⁶³

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

*"Hâla Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı."*⁶⁴

1.5. Kur'an-ı Kerim'in Gönderiliş Gayelerinden Bazıları

İnsanı yaratan ve yeryüzünü imar etme sorumluluğunu veren⁶⁵ Allah, insanın yeryüzündeki yaşamında kendisine sorumluluklarını hatırlatıp rehberlik yapacak bir hayat kılavuzunu; onun örnekliğini insanlara gösterecek güzel ahlak sahibi bir peygamberle

⁶⁰ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, **Lisânu'l-Arab**, Neşru Edebi'l – Havze, Kum H.1405. c. 15. s. 357

⁶¹ Yunus, 10/57.

⁶² M. Sait Şimşek, **Günümüz Tefsir Problemleri**, Kitap Dünyası, Konya 2013, s.18.

⁶³ Bakara, 2/2.

⁶⁴ Nisa, 4/82.

⁶⁵ Bakara, 2/30.

birlikte göndermiştir. Çünkü hakikatin kaynağı Rabbimizdir ve bize gerçek anlamda yol gösterecek olan da O'nun yolunu beyan eden ilahi mesajlarıdır:

الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

“Gerçek, Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphelilerden olma.”⁶⁶

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصِيكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti.”⁶⁷

Allah, Kur'an-ı Kerim'in indiriliş gayesini farklı ayetlerde değişik açılardan ele almaktadır. Bu indiriliş gayelerini birkaç madde halinde ele almak mümkündür:

1.5.1. Tevhit İnancını Yerleştirmek ve Sağlamlaştırmak

İnsanlara rehberlik yapmak, içinde buldukları toplumsal bunalımdan kurtarmak için gönderilen tüm peygamberlerin en temel davet konusu; herhangi bir beklenti içinde olmadan, fitratından sapan insanları tevhit inancına davet etmek olmuştur. İslam inanç sisteminin de en temel konusu tevhittir.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوا ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ

“De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!”⁶⁸

1.5.2. Yol Göstermek

Kur'an-ı Kerim, tüm insanlar için zaman ve mekân farkı olmaksızın bir hidayet ve kurtuluş rehberidir. Arapça "هدى" Hidayet kelimesini Râgıb el- İsfahâni (ö. V/XI. yüzyılın ilk çeyreği) Müfredât adlı kitabında şöyle tarif eder: “ bir kimseye, rıfkla, nazik bir şekilde yolu göstermek, kılavuzluk etmek, ya da doğru yolu, yönü ya da istikameti tutmasına ya da takip etmesine vesile olmak.”⁶⁹ Bu kelimenin ism-i fail kalıbı olan "هادى" kelimesini çöl rehberleri için kullandıklarını ve bunun onlar için günlük yaşamlarında ne kadar önemli bir

⁶⁶ Âl-i İmrân 3/60.

⁶⁷ En'âm 6/153.

⁶⁸ Fussilet, 41/6.

⁶⁹ Râgıb el- İsfahâni, **Müfredât**, Yusuf Türker (Çev.), Pınar Yayınları, İstanbul 2007, s. 1504.

rehberlik olduğunu biliyoruz.⁷⁰ Kur'an-ı Kerim de aynen böyledir ve onun rehberliği olmazsa insan her iki dünyada da hayatını kurtaracak rehberlikten mahrum kalır. Çünkü Kur'an-ı Kerim ne bu dünyayı ötelere ne de ahireti unutturur, dolayısıyla Müslümanın iki dünyası vardır ve bu her iki dünyada yol gösterecek yegâne rehber Kur'an-ı Kerim'dir:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَيِّنُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا

*"Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdelir."*⁷¹

1.5.3. Düşünmek ve Öğüt Almak

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli meziyet onun düşünme melekesine sahip olmasıdır. Bu özelliğiyle diğer varlıklardan bariz bir şekilde ayrılır. Aynı zamanda bu özellik insana farkındalık sağlar ve sorumluluk yükler. Kur'an-ı Kerim'de düşünme faaliyetiyle ilgili farklı kelimeler kullanılır: *Taakkul* / *التعقل*, *Tefekkür* / *التفكير*, *Tezekkür* / *التذكر* *Tedebbür* / *التدبير*, *tefakkuh* / *التفقه*⁷² gibi ve bunların hepsi de fiil kalıbında gelir. Yani düşünme işi bir kere yapıp elde edilen değil her an yapılması gereken fiili bir eylemdir ve bu, Kur'an-ı Kerim'de sık sık başta müminler olmak üzere tüm insanlara defalarca hatırlatılır. Düşünme ile ilgili farklı kelimeler kullanılmakla beraber asıl vurgulanmak istenen şey; düşünme faaliyetinin, kulluk görevinin bilincinde olmak için gerekli olduğudur. Kur'an-ı Kerim; Allah-âlem, âlem-insan, Allah-insan ilişkisi ve ilahi yasalar hakkında düşünmeye davet eder.⁷³ Dolayısıyla tüm insanlığa bir hayat kılavuzu olarak gönderilen Kur'an-ı Kerim'i okuyup tefekkür etmeden ondan yeterince faydalanmak mümkün olmaz ve insanlara gönderiliş amacı da gerçekleşmiş olmaz. Okuma ve anlama kolay olsun diye de ilk muhatap kitle olan gönderildiği toplumun dilinde ve açık bir Arapça ile nazil olmuştur ki, Kur'an-ı Kerim okunsun, anlaşılsın, insanlar öğüt alsın ve güzellikleri hayata yansıtılmış olsun.

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ

⁷⁰ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, "هدى" *Lisânu'l – Arab*, Neşru Edebi'l – Havze, Kum H.1405.

⁷¹ İsra, 17/9.

⁷² Nejdet Karakaya, Kur'an'da Sembolik Eylemler -Düşünmeye Dair Kavramlar Bağlamında-, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.5, 171-178.

⁷³ İlhan Kutluer, "Düşünme" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1994, c. 10, s.53.

“ (Resûlüm!) Sana bu mübarek Kitab'ı, âyetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik”.⁷⁴

حَمِّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Hâ Mîm, Apaçık Kitab'a andolsun ki biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kaldık.”⁷⁵

1.5.4. Uyarmak ve Müjdelemek

Kur'an-ı Kerim'in nüzul gayelerinden biri de hitap ettiği insanları, içinde buldukları ya da içine düşecekleri dünyevi ve uhrevi tehlikelere karşı uyarmaktır. İnsanları kendine kulluk göreviyle mükellef kılan Allah, insanların bu dünyadaki imtihan serüveninde kendilerine rehberlik edecek ve uyarı görevi yapacak ilahi mesajları, peygamber örneğinde sunmuş ve insanları bu dünyada yaptıkları yanlışlara karşı sık sık uyarmıştır. Hatta bu uyarılar cehennem azabı örnekleri verilerek muhataplar bilgilendirilmiştir. Günahlara karşı verilecek cezaların da ancak insanların kendi yaptıkları yüzünden olduğu ayetlerle bildirilmiştir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ

“Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmuna bir şey ödeyemeyeceği gündün çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın”⁷⁶

İnanan inanmayan ayrımı olmaksızın her insanı uyaran ve tevhide davet eden Kur'an, inanan ve sorumluluklarını yerine getiren müminleri de cennet ödülleriyle müjdelemiş ve insanların yaptığı hayırlı işlerin ödüllendirileceğini vadedmiştir:

لِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا

“Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.”⁷⁷

⁷⁴ Sâd, 38/29.

⁷⁵ Zuhruf, 43/1-3.

⁷⁶ Lokman, 31/33.

⁷⁷ İsrâ, 17/9.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشُرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ نَزَّلْنَا مِنْ عَقُورِ رَحِيمٍ

“Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolan cennetle sevinin! derler. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarınızız. Gafûr ve rahîm olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır.”⁷⁸

1.5.5. Kendinden Öncekileri Tasdik Etmek

İnsanlara gönderilen peygamberlerin geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Allah, insanlık tarihinin ihtiyaç duyduğu dönemlerde insanlara rehberlik edecek peygamberler göndermiştir. Kendisine nazil olan ilahi mesajların kıyamete kadar geçerli olduğu Peygamberimiz de, gönderilen peygamberler zincirinin son halkasıdır.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَعَا مِنَ الرُّسُلِ ...

“De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim...”⁷⁹

Peygamberimizin tebliğ ettiği inanç esasları ile geçmiş peygamberlerin inanç esaslarının aynı olması ve Kur'an'ın kendinden önce gelen kitapları tasdik etmesi normaldir. Çünkü bu ilahi kitaplar tek bir kaynaktan nazil olmuşlardır. Burada şunu önemle vurgulamakta fayda vardır ki, tasdik edilen| tahrife uğramamış olan ya da yeni bir vahiyle değiştirilmemiş hususlardır.

بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ

“Hayır! O, gerçeği getirdi ve peygamberleri de doğruladı.”⁸⁰

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقٌ لِلَّذِينَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرُونِمْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

“Bu (Kur'an), Ümmü'l-kurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz ve kendinden öncekileri doğrulayıcı mübarek bir kitaptır. Ahirete inananlar buna da inanırlar ve onlar namazlarını hakkıyla kılmaya devam ederler.”⁸¹

⁷⁸ Fussilet, 41/30-32.

⁷⁹ Ahkaf, 46/9.

⁸⁰ Saffat, 37/37.

⁸¹ En'âm, 6/92.

1.5.6. Hak ile Batılı Ayırmak ve İhtilafları Gidermek

Kendisini bir rehber ve uyarıcı olarak sunan Kur'an-ı Kerim'in, bu rehberlik sürecinde neyin iyi neyin kötü olduğu hakkında bilgi vermesi ve insanlara bunu açıklaması da onun özelliklerindedir. Nitekim Kur'an hayatın hemen hemen her alanıyla ilgili; Allah-insan, İnsan-toplum, insan- tabiat ilişkilerine yönelik görevler, yasaklar ve ahlaki esaslara yer vermiş, iyi ve kötü arasında seçim yapacak insanlara “ *Furkan* ” olma görevini yerine getirmiştir.

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

“Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e *Furkan*'ı indiren, Allah, yüceler yücesidir.”⁸²

Müminlerin elinde böyle ilahi kaynaklı, iyiyi kötüden ayırt edecek bir ölçü (*furkân*) olunca, bireysel ve toplumsal ihtilafları da çözüme kavuşturmada bir anahtar rolü üstlenecektir. Şu ayet Kur'an-ı Kerim'in ihtilafları çözüme kavuşturucu bir rolü olduğunu göstermektedir.

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

“*Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurununun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız.*”⁸³

1.5.7. Okunmak, Sorumlulukları Hatırlatmak ve Yaşamak

İlk mesajı “*Oku*”⁸⁴ emriyle başlayan Kur'an-ı Kerim, Allah'ın yaratıp dünya üzerinde kendisine sorumluluk yüklediği insana aynı zamanda Kur'an'la olan ilişkisinin nasıl olacağına dair mesajlar da vermektedir. Kur'an öncelikle insanın kendisini okumasını ister. Çünkü ilahi mesajla sorumlu tutulan insanoğlunun görev ve sorumluluklarını öğrenebilmesi için bu mesajı okuması gerekir. Bu, kulluk görevinin bir gereği aynı zamanda kendisinin doğru yolu bulması ve fitrattan sapmaması için önemli bir husustur:

⁸² Furkan, 25/1.

⁸³ Al-i İmran, 3/103.

⁸⁴ Alak, 96/1.

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَإِنْ أَنْتَ لَأَنْتَ
الْقُرْآنَ فَمَنْ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ

“(De ki:) Ben ancak, bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine -ki O burayı dokunulmaz kılmıştır- kulluk etmekle emrolundum. Her şey de zaten O'na aittir. Bana müslümanlardan olmam ve Kur'an okumam emredildi. Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi için gelmiş olur; kim de saparsa ona de ki: Ben sadece uyarıcılardanım.”⁸⁵

Konu, Kur'an'ı okumak olunca; verimli ve sorumlu bir okumanın ön şartlarını bizzat Kur'an ortaya koymaktadır. Öncelikle şeytan ve ayartıcı duygulardan uzak bir okuma önerilmektedir:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!”⁸⁶

Yine Kur'an- Kerim, okumadan önce önyargılardan uzak olmayı, kendisi ve Allah ile iletişime engel olacak her şeyden yüz çevirerek ilahi mesaja samimi bir şekilde yönelmeyi ve hüsrâna uğrayıp kaybedenlerden olmamak için hakkıyla okumayı⁸⁷ istemektedir:

وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا

“Rabbini an. Bütün varlığıyla O'na yönel.”⁸⁸

كِتَابٌ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ

“(Bu), kendisiyle insanları uyarman, inananlara öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir şüphe olmasın.”⁸⁹

İnsanların dünyadaki yaşamı boyunca; kendilerine rehber olma ve hakkı batıldan ayırma⁹⁰ amacına uygun okunan Kur'an, dünya hayatının akabinde bu hayatta yapılanların hesabının görüleceği, hiçbir şeyin göz ardı edilmeyeceği ve herkese adil davranılacağı o hesap gününde; hesabın kolay verilmesinin yolunu göstermekte ve kendisine uyulmasını emretmektedir:

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ

⁸⁵ Naml, 27/91.

⁸⁶ Nahl, 16/98.

⁸⁷ Bakara, 2/121.

⁸⁸ Müzzemmil, 73/8.

⁸⁹ A'raf, 7/2.

⁹⁰ Bakara, 2/185.

“Doğrusu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüttür. İleride ondan sorumlu tutulacaksınız.”⁹¹

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“İşte bu (Kur'an), bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Buna uyun ve Allah'tan korkun ki size merhamet edilsin.”⁹²

1.5.8. Karanlıktan Aydınlığa Çıkarmak ve İnananlara Güç Vermek

İlahi rehberlikten uzak kalan insanların dünya sürecinde manevi ve sosyal bunalımlar ile ahlaki çöküntüler yaşadığı tarihen sabittir. Lût kavmi, Nuh kavmi ve İsrailoğulları bunun bariz örneklerindedir. Şayet bunlar, kendilerine peygamberlerinin örnekliğinde gönderilen vahye kulak verseler ve tabi olsalardı muhatap oldukları felaketlerle karşılaşmayacaklardı. İnsanlık tarihi boyunca her gönderilen vahiy gibi Kur'an-ı Kerim de, hitap ettiği toplumu içinde bulunduğu karanlık durumdan aydınlığa çıkarmayı amaçlamaktadır:

الرَّ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

“Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.”⁹³

Müminleri karanlıktan aydınlığa çıkarmakla yetinmeyen Kur'an-ı Kerim; aynı zamanda onların imanlarına sebat verir⁹⁴ ve ilahi bilginin gücüyle imanlarını güçlendirir:

وَإِذَا مَا أَنْزَلْنَا سُورَةً فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَكُنْمْ زَادَتْهُ هُدًى إِيْمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ

“Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: «Bu sizin hanginizin imanını artırdı?» İman edenlere gelince (bu sûre) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler.”⁹⁵

1.6. Kur'an'ın Ahlak Anlayışı

Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu cahili Arap toplumunun ahlak anlayışı, toplumsal düzeni güçlülerin arzu ettiği şekilde oluşturduğu kabileci bir anlayışa sahipti. Kabile gururu her şeyin önüne geçmişti.⁹⁶ Onların davranışları genelde ya insanlarda hayranlık uyandırma

⁹¹ Zuhruf, 43/44.

⁹² En'am, 6/155.

⁹³ İbrahim, 14/1.

⁹⁴ Nahl, 16/102.

⁹⁵ Tevbe, 9/124.

⁹⁶ Mustafa Çağrıncı,, **İslâm Düşüncesinde Ahlâk**, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul 2013, s.21.

ya da korku oluşturma üzerine dayanıyordu.⁹⁷ Kur'an-ı Kerim, cahili dönemin sosyal sorunlara neden olan; daima güçlü olanı kollayıp haklı çıkaran, sürekli toplumun zayıf kesimlerini sömüren ve dünya hazzını temel alan davranış modellerini reddetmiş, daha Mekke döneminde İslam ahlakının oluşması için temel ilkeler ortaya koymuştur. Mekki ayetlerde değinilen konuların başında da örneğin; insanı başkalarına kul olmaktan kurtaran tevhit inancı, sosyal yardımlaşma, yetimlerin korunması ve kölelerin özgürlüğe kavuşturulmasının teşviki gibi konular gelmektedir. Allah, Müslümanlardan talep ettiği ahlaki ilkeleri hayata geçirebilmesi için bu ilkeleri vahiyle bildirdiği gibi, bunları hayata aksettirirken; kendilerine ahlakını methettiği⁹⁸ Hz. Peygamberi müminler için güzel bir örnek olarak⁹⁹ sunmaktadır. Müslümanlar için Kur'an ve Sünnet, İslami ahlakın kaynaklarıdır¹⁰⁰ ve bu Müslümanların davranışlarına yön verir. İnsanoğlunun fitratında hem iyiye hem de kötüye meyiletme özelliği¹⁰¹ vardır ve bu dünyanın bir sınav yeri olması hasebiyle kişi özgür iradesiyle seçtiklerinden sorumludur¹⁰² yoksa kendilerine haksız yere ceza verilmez. Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu yirmi üç yıllık zaman diliminde; Allah'a karşı saygılı olmak ve sevmek, nimetlerine şükretmek, dinde samimi olmak, Allah'tan af ve mağfiret dilemek, Allah'a dua etmek, iyilik, doğruluk, iffeti korumak, adil olmak, kardeşlik, emanete riayet etmek, infak, iyilikte yardımlaşma, dünya ve ahiret dengesini kurmak gibi güzel hasletler emredilmiş. Şirk, nankörlük, Allah'tan ümit kesmek, Allah adını kötüye kullanmak, cimrilik, iftira, yapılan iyiliği başa kakma, kibir, bozgunculuk, israf, adam öldürme, gösteriş, önyargılı olmak, rüşvet alma, dünyaya aşırı düşkünlük, yalan söylemek, faiz, gıybet ve zina yapmak gibi davranışlar da yasaklanmıştır.

⁹⁷ Mustafa Çağrı, "Ahlâk" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1989, c. 2, s.1.

⁹⁸ Kalem, 68/4.

⁹⁹ Ahzâb, 33/21.

¹⁰⁰ a.g.e c. 2, s.1.

¹⁰¹ Şems 91/7-8.

¹⁰² Enfâl, 8/51.

2. FELÂH VE HÜSRÂN KELİMELERİ

2.1. Felâh Kelimesi ve Türevleri

Kur'an'daki “*felâh*” kökenli kelimeleri Arapça sözlüklerden incelerken, bunun yanında Arapçadan Türkçeye geçen ve Türkçe/ Osmanlıca Türkçesi sözlüklerde bulunan kelime türevleri de tespit edilmiştir.

2.1.1. Türkçe /Osmanlıca Sözlüklerde Felâh Kelimesi

Doğan Büyük Türkçe Sözlük'de “*f-l-h*” köküyle ilgili olarak şu kelimeler tespit edilmiştir:

“**Felâh**: 1.Kurtulma, kurtuluş, selâmet. 2.Mutluluk, bahtiyarlık.

Felâh bulmak: Selâmete ermek, kurtulmak.

Felâhât: Çiftçilik, tarımcılık, ziraat, tarım.

Fellâh: 1.Çiftçi, tarımcı 2.Mısır çiftçisi, köylüsü. 3. Siyah derili, zenci.”¹⁰³

“**İflâh**: Zor durumdan kurtulma, iyileşme, selamete erme.

İflâh olmak: Zor durumdan kurtulmak, selamete ermek.

İflâh olmamak: Zor durumdan kurtulmamak, selamete ermemek.

İflâh olmaz: Düzelmez, onmaz, yola gelmez.

İflâhını kesmek (sökmek): Gücünü tüketecek şekilde zorlamak.”¹⁰⁴

“**Müflih**: İflâh olan, selamete erişen, kurtulan.

Müflihin, müflihun: Müflihler, iflâh olanlar, kurtulanlar.”¹⁰⁵

Türk Dil Kurumu'un *Türkçe Sözlüğü* “*f-l-h*” köküyle ilgili olarak şu kelimeler tespit edilmiştir:

“**Felâh**: 1.Kurtuluş, selâmet, onma.

Felâh bulmak: Kurtulmak, onmak.”¹⁰⁶

¹⁰³ D. Mehmet Doğan, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul 2008, s.517.

¹⁰⁴ a.g.e. s.755-756.

¹⁰⁵ a.g.e. s.1190.

¹⁰⁶ Hasan Eren ve Diğerleri, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988, s.492.

“**Fellâh:** 1.Çiftçi 2.Mısır köylüsü. 3. Zenci, Arap.”¹⁰⁷

“**İflâh:** Kötü, güç bir durumdan kurtulma, iyi duruma gelme, onma.

İflâh etmek: Kötü bir durum veya hastalıktan kurtarmak.

İflâh olmak: Onmak,

İflâhı kesilmek: Çaresiz kalmak.

İflâhını kesmek: : Gücünü tüketmek, bir daha düzelemeyecek duruma getirmek.”¹⁰⁸

Ötüken Türkçe Sözlük'te ise “ **f-l-h**” köküyle ilgili olarak şu kelimeler tespit edilmiştir:

“**Felah:** 1. Mutluluk. 2. Kurtuluş.

Felah bulmak: Selamete çıkmak; kurtuluşa ermek; rahata kavuşmak.

Felâh-ı vatan: Vatanın kurtuluşu.

Felâh-yâb: Kurtulan; kurtuluşa eren.

Felahat: Çiftçilik; tarım; ekincilik.”¹⁰⁹

”**İflah:** 1. Kutlu ve başarılı olma. 2. Bir tehlikeden, güç bir durumdan veya hastalıktan kurtulma; iyileşme; onma.

İflah etmek: 1. Kötü bir durumdan veya hastalıktan kurtarmak; ondurmak.

İflah olmak: Kurtulmak; onmak.

İflahını kesmek: 1. Bir kimseyi aşırı derecede yormak; güçsüz bırakmak; gücünü yok etmek. 2. Bir daha doğrulamayacak, düzelemeyecek şekilde büyük zarar vermek.”¹¹⁰

“**Müflih:** Esenliğe çıkan; kurtulan; kurtuluşa eren.

Müflihane: Kurtulana yaraşır biçimde.

¹⁰⁷ a.g.e. s.493.

¹⁰⁸ a.g.e. s.683.

¹⁰⁹ Yaşar Çağbayır, **Ötüken Türkçe Sözlük**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007, s. 1559.

¹¹⁰ a.g.e. s. 2097.

Müflihîn/ Müflihun: Esenliğe kavuşanlar; kurtuluşa erenler.”¹¹¹

Osmanlı Türkçesi Sözlüğü’nde de “**f-l-h**” köküyle ilgili olarak şu kelimeler tespit edilmiştir:

“**Felah:** 1.Kurtuluş, 2.rahatlık, 3.mutluluk,

Felâh-ı vatan: Vatanın kurtuluşu.

Felahat: Çiftçilik”¹¹²

“**Fellâh:** 1.Çiftçi 2. Zenci, 3. Arap,4. İşçi”¹¹³

“**Müflih:** Felaha eren selamete çıkan, esenlik bulan.

Müflihane: Esenlik bulmuşçasına, selamete çıkmış gibi.

Müflihîn/ Müflihun: Esenlik bulanlar, felaha erenler, selamete çıkanlar.”¹¹⁴

Türkçe sözlüklerdeki anlamlara baktığımızda “*felâh*” kelimesinin anlamının “*kurtulma, selamete erme, mutluluk*” gibi anlamlarda yoğunlaştığını görüyoruz.

2.1.2. Arapça Sözlüklerde Felâh Kelimesi ve Türevleri

Arapça sözlüklerde “**ف - ل - ح**” kökünden türeyen kelimeler hem Arapça- Arapça hem de Arapça- Türkçe sözlüklerden tespit edilmiştir.

2.1.2.1. Arapça- Türkçe Sözlüklerde Felâh Kelimesi ve Türevleri

El- Mevarid’de “**ف - ل - ح**” kökü ve türevleri ile ilgili olarak şu anlamlara yer verilmiştir:

“**فَلَحَ - فَلَحاً الارض** :Yeri ziraat için sürmek, yarmak.

فَلَحَهُ : Hile yapmak.

¹¹¹ Yaşar Çağbayır, **Ötüken Türkçe Sözlük**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007, s. 23353-3354.

¹¹² Mehmet Kanar, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, İstanbul 2009, s. 948.

¹¹³ a.g.e. s. 951.

¹¹⁴ a.g.e. s. 2361.

فَلَحَ - فَلَاحَةٌ : Malı almaya niyeti olmadan müşteriymiş gibi diğer müşterilerin meylini çekmek için fiatı artırmak.

فَلَحَ - فَلَاحًا : Arzusuna nail olmak.

فَلَحَ - فَلَاحًا : Alt dudağı çatlamak.

افلح افلحاً : 1. İsteddiğini elde etmek, felah bulmak. 2. Korktuğı şeyden, gam ve zorluktan kurtulmak. 3. Nimet ve rahatta daimi olmak. Ahiret cennetine kavuşmak.

افلح ب : Bir şeyle yaşayışını sürdürmek.

افلح تفلحاً به : İstihza etmek.

افلح بالشئ : Bir şeyle yaşayışını sürdürmek.

افلح به : Hile yapmak.

انفلح انفلحاً : Dudak yarılmak, çatlamak.

تفلح تفلحاً : Dudak yarılmak, çatlamak.

استفلح استفلحاً : Fevz ve felah bulmak.

استفلح الرجل : Çiftçi olmak.

الافلاح : Felah bulanlar, kazananlar (Müfredi yoktur.)

الفلاح : Kurtuluş, felah, zafer.

الفلاحة : Çiftçilik. Ziraatçilik.

الفلح ج فُلوح : Yarık. Çatlak.

الفلاح ج فلاحون : Çiftçi. Gemici taifesi. Ekinci.

الفَلْحَة : Ekin ekmek için nadas olmuş hazır tarla.

الفليحة : Bir çeşit ağacın yarık yaprağı.

افلح مؤنثه فلحاء ج فُلح : Alt dudağı yarık olan.

متفلح اليدين : Elleri soğuktan yarık olan.”¹¹⁵

Mütercim Asım Efendi (ö. 1235/1819), “*el- Okyânûs’l- Basît fi Tercemeti’l- Kâmûsil- Muhît*” adlı sözlüğünde “ ف - ل - ح ” köküyle ve türevleri ile ilgili olarak şu anlamlara yer vermiştir:

¹¹⁵ Mevlüt Sarı, “فلح” *El- Mevarid Arapça- Türkçe Lûgat*, Bahar Yayınları, İstanbul ty.

" الفلّاح ، الفلّح : Fevz ve zafer, necat ve halas manasına gelir. Hayır, nimet ve rahatta daim ve baki olmaya denir. Sahur için de kullanılır ki orucun devamına sebep olduğu için temcid yemeği anlamına gelir.

فلاح : Yarmak, dünyevi ve uhrevi zafer.

الفلاحة ، الفلّح : Yarmak, tuzak kurmak ve hile yapmak, bir malı satın almaya niyeti yokken alacakmış gibi davranıp fiyatı artırmak.

الفلّح ج فلوح : Yarık ve çatlak.

الفلاحة : Çiftçilik

الفلّح : Alt dudağı yarık olmak.

الفلّاح: Gemici tayfası (denizi yardıkları için), ikinci

الافلاح : felah bulmak, istenilen hedefe ulaşmak, korktuğı ceza ve sıkıntıdan kurtulmak, bolluk ve rahat içinde olmak.

التفليح : Alay etmek, tuzak kurmak.

الفلّحة : Ekin ekmek için nadas edilmiş ekime hazır tarla.

الفليحة : Ağacın yarık yaprağı.

الإستفلاح : Kazanmak, kurtulmak.

الفلاحة : Çiftçilik, ekincilik.

أفلّح ، فلّح ، فلاح ، مُفلّح : Erkekler için kullanılan isimlerdir."¹¹⁶

2.1.2.2. Arapça- Arapça Sözlüklerde Felâh Kelimesi ve Türevleri

İbn-i Manzûr (ö. 711/1311) "*Lisanu'l Arab*" adlı eserinde "ف – ل – ح" kökü ve türevleri ile ilgili olarak şu anlamlara yer verilmiştir:

" الفلّاح ، الفلّح : Kazanmak, kurtulmak, iyilik ve nimetin devamlı olması.

الفلّاح ، الفلّح : Sahur yemeği (orucun başarıyla devamını sağladığı için)

فلاح الدهر : Zamanın devam etmesi.

افلح الرجل .Zafer kazanmak.

المفلّح :İyilik kazanan herkes.

قوم افلاح :Kazananlar

¹¹⁶ Mütercim Asım Efendi, "فلّح", el- Okyânûs'l- Basît fi Tercemeti'l- Kâmûsil- Muhît, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2013.

الفُح : Yarık, kesik

يفلح فُلحاً ، يفلح ، فُلح : Yarmak, toprağı sürmek.

الفَلح : Toprağı sürenler, çiftçiler.

الفِلاحة : Çiftçilik.

الفلح : Alt dudağın yarık olması.

الافلح مؤ فلحاء : Alt dudağı yarık kişi.

رجل متفلح : Soğuktan dudağı, eli ve ayağı çatlayan kişi.

الفلحة : Sürülen toprak parçası.

الفلاح : Toprak sürenler.

فلح الرجل يفلح فُلحاً : Ticarete alırken yada satarken aldanmak.

فلح ، يفلح ، فلاح : Alım satımda müşteri gibi davranıp fiyatı artıma.

فلح تفلحاً : Tuzak kurma.

التفلح : Tuzak, alay etme.

الفَيْلحاني : Çok büyük iri siyah incir.”¹¹⁷

İmam İsmail bin Hammad el Cevheri'nin (400/1009'dan önce) “*es-Sihah*” adlı eserinde

"ف – ل – ح" kökü ve türevleri ile ilgili olarak şu anlamlara yer verilmiştir:

فلح الفلاح : Başarılı olmak, kurtulmak, bir durum üzere kalma, sahur yemeğı.

حي على الفلاح : Kurtuluşa yönel.

فلحت الارض : Ekin için toprağı sürdüm. Bunu yapan “الانگار” sapan süren kişi diye adlandırılır.

فلأحاً والفلأحة : Çiftçilik.

الفُلوح : Yarıklar.

الأفلح : Alt dudağı yarık.”¹¹⁸

¹¹⁷ Ebü'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, "فلح", *Lisânu'l-Arab*, Neşru Edebi'l – Havze, Kum H.1405.

¹¹⁸ İsmail bin Hammad el Cevheri, "فلح", *El-Mu'cemu's-Sihah*, Darul Ma'rife, Beyrut 2012.

2.1.3. Kur'an-ı Kerim'de " ف - ل - ح " Kökünden Türeyen Kelimeler

Mukâtil b. Süleyman'a (ö. 150/767) göre tefsirde " افلح " kelimesine iki şekilde anlam verilmektedir:

1. " *Mutlu, bahtiyar* manasında kullanılır: " Tezekki eden [arınan/ kendini arındıran] felah buldu { yani *mutlu, bahtiyar oldu* }. *A'la* 87/104."¹¹⁹
2. " *Fevz [umduğunu ele geçirmek/ umduğuna nail olmak, kurtuluşa ermek]* anlamında kullanılır: "Hakikat şu ki mücrimler felah bulmaz/ iflah olmaz {yani, *ahirette kuruluşa ermez, umduğuna nail olmazlar*}. *Yusuf* 12/23."¹²⁰

" ف - ل - ح " Kökünden türeyen ve Kur'an-ı Kerim'de kullanılan kelimeleri incelediğimizde; bu kökten türeyen kelime türevlerinin tümünün sülasi mezid bablardan olan if'âl " إفعال " babının mâzi, muzâri ve ism-i fâil kalıplarından türeyen kelimeler olduğunu görmekteyiz.

" ف - ل - ح " Kökenli kelimelerin kelime yapısına sarf ilmi açısından baktığınızda şu özelliklere sahip olduğunu görüyoruz:

Mezid fiil olarak geçen kelimeler:

أَفْلَحَ : Sülâsi mezidin İf'âl babının mâzi kalıbındandır ve Kur'an'da dört kere kullanılmış ve hepsinin başına da kesinlik ifade eden " قد " edatı gelmiştir.¹²¹

يُفْلِحُ : Sülâsi mezidin İf'âl babının muzâri kalıbındandır ve Kur'an'da geçtiği dokuz yerde de " لا " edatı ile olumsuz kullanılmıştır.¹²²

¹¹⁹ Mukâtil b. Süleyman, **Kur'an Terimleri Sözlüğü**, M. Beşir Eryarsoy (Çev.), İşaret Yayınları 2016, 383.

¹²⁰ a.g.e. s.384.

¹²¹ Tâ-Hâ 20/64; Mü'minûn 23/1; A'lâ 87/14; Şems 91/9.

¹²² En'âm 6/ 21; En'âm 6/135; Yûnus 10/17,77; Yûsuf 12/23; Tâ-Hâ 20/69; Mü'minûn 23/117; Kasas 28/37,82.

تُفْلِحُوا : Sülâsi mezidin İf'âl babının muzâri kalıbındandır, “لن” edatı ile pekiştirilerek olumsuz gelmiş “*Te'kid-i Nefy-i İstikbal*” ve Kur'an'da bir kere kullanılmıştır.¹²³

تُفْلِحُونَ : Sülâsi mezidin İf'âl babının muzâri kalıbındandır ve Kur'an'da on bir yerde olumlu olarak geçer ve hepsinin başında da ümit ve ihtimal vadeden “العل” edatı kullanılmıştır.¹²⁴

يُفْلِحُونَ : Sülâsi mezidin İf'âl babının muzâri kalıbındandır ve Kur'an'da iki yerde de “لا” edatı ile olumsuz kullanılmıştır.¹²⁵

İsm-i fâil olarak geçen kelimeler:

الْمُفْلِحُونَ : Sülâsi mezidin if'âl babının ism-i fâil kalıbındandır ve Kur'an'da on iki yerde olumlu olarak geçer.¹²⁶

الْمُفْلِحِينَ : Sülâsi mezidin if'âl babının ism-i fâil kalıbındandır ve Kur'an'da bir yerde olumlu olarak geçer.¹²⁷

2.2. Hüsrân Kelimesi ve Türevleri

Kur'an'daki “*Hüsrân*” kökenli kelimeleri Arapça sözlüklerden incelerken Arapçadan Türkçeye geçen ve Türkçe/ Osmanlıca Türkçesi sözlüklerde bulunan kelime türevleri de tespit edilmiştir.

¹²³ Kehf 18/20.

¹²⁴ Bakara 2/189; Âl-i İmrân 3/130; Âl-i İmrân 3/200; Mâide 5/35; Mâide 5/90; Mâide 5/100; A'râf 7/69; Enfâl 8/45; Hac 22/77; Nûr 24/ 31; Cum'a 62/10 .

¹²⁵ Yûnus 10/69; Nahl 16/116.

¹²⁶ Bakara 2/5; Âl-i İmrân 3/104; A'râf 7/8,157; Tevbe 9/88; Mü'minûn 23/102; Nûr 24/51; Rûm 30/38; Lokman 31/5; Mücâdele 58/22; Haşr 59/9; Teğâbun 64/16 .

¹²⁷ Kasas 28/67.

2.2.1. Türkçe /Osmanlıca Sözlüklerde Hüsrân Kelimesi ve Türevleri

Doğan Büyük Türkçe Sözlük'de “**h-s-r**” köküyle ilgili olarak şu kelimeler tespit edilmiştir:

“**Hüsrân:** 1. Zarar. Zıyan, kayıp. 2. Beklenene erişememekten doğan hüsrân ve acı, yokluk acısı”¹²⁸

Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlüğü* “**h-s-r**” köküyle ilgili olarak şu kelimeler tespit edilmiştir:

“**Hüsrân:** 1.Zarar, zıyan.2. Beklenen şeyin elde edilememesinden duyulan acı.

Hüsrana uğramak: Beklenen sonucun elde edilmemesi sebebiyle çok üzülmek, acı çekmek.”¹²⁹

Ötüken Türkçe Sözlük'te ise “**h-s-r**” köküyle ilgili olarak şu kelimeler tespit edilmiştir:

“**Hüsrân:** 1. Zarar; zıyan; kayıp. 2. Beklenen şeyin elde edilememesinden duyulan acı; mahrum kalma; yoksunluk. 3. Bir olay karşısında duyulan güçlü üzüntü, acı.

Hüsrana uğramak: 1. Yapılan bir iş veya girişimden beklenen sonucun elde edilememesi yüzünden büyük üzüntü duymak; çok üzülmek.”¹³⁰

Osmanlı Türkçesi Sözlüğü'nde de “**h-s-r**” köküyle ilgili olarak şu anlamlara yer verilmiştir:

Hüsrân: 1. Zarar, zıyan. 2. Beklediğini bulamama, hayal kırıklığı.

Hüsrân-ı cihan: Dünyanın verdiği hayal kırıklığı.

Hüsrân-ı milli: ulusal hüsrân, ulusal hayal kırıklığı.

Hüsrân-ı mübin: Apaçık hüsrân.

Hüsrân-ı müebbed: Ebedi hüsrân, sonsuza dek sürecek hayal kırıklığı.

Hüsrânîz: hayal kırıklığı dolu.¹³¹

¹²⁸ D. Mehmet Doğan, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul 2008, s.730.

¹²⁹ Hasan Eren ve Diğerleri, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988, s.660.

¹³⁰ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007, s. 2023.

¹³¹ Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2009, s. 1458-1459.

خاسِر: Ticarete ziyana uğramış kimse.

الإِخْسَار: Bir nesneyi eksiltmek.

الْخُسْرَى: Sapmak, helak olmak, zulüm.

الخَسَار، الخسارة، الخاسِر: Sapmak, helak olmak, zulüm.

التخسير: Helak eylemek

الخناسرة: İhanet ve zulmeden kimselere denir.

الخنسير: Alçak, şerefsiz.

الخنسري، الخنسر: Daima kaybeden kişi

الخناسير: Sapkınlık ve helak olma.”¹³³

2.2.2.2. Arapça- Arapça Sözlüklerde Hüsrân Kelimesi ve Türevleri

İbn-i Manzûr (ö. 711/1311) “*Lisanu'l Arab*” adlı eserinde " خ - س - ر " kökü ve türevleri ile ilgili olarak şu anlamlara yer verilmiştir:

خسر - خسراً، خسراً خسراً، خسراً، خسراً، خسراً، خسراً، خسراً: Yoldan sapmak.

الخسِر، الخاسر: Yoldan sapan.

الخسار، الخسارة، الخيسرى: Sapmak, helak olmak.

اخسر الرجل: Ticarete zarar etmek.

خسر التاخر: Ticarete aldanmak.

رجل خيسرى: Aldanan kişi.

خسر، يخسر، الخسر، الخسران: Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmak.

اخسر: Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmak.

التخسير Helak etmek.”¹³⁴

¹³³ Mütercim Asım Efendi, "خسر", el- Okyânûs'l- Basîf fi Tercemeti'l- Kâmûsil- Muhîf, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2013.

¹³⁴ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, "خسر", Lisânu'l -Arab, Neşru Edebi'l - Havze, Kum H.1405.

İmam İsmail bin Hammad el Cevheri'nin (400/1009'dan önce) "es- Sıhah" adlı eserinde "ر - س - خ" kökü ve türevleri ile ilgili olarak şu anlamlara yer verilmiştir:

خَسِرًا، خُسْرًا، خُسْرَانًا : Alışverişte aldanmak.

الْإِخْسَار : Helak etmek.

الْإِخْسَر : Çokça zarara uğrayanlar.

التَّخْسِير : Helak etmek.

الْخِنَاسِير : Sapıklık.

الخَيْسَرَى ، الخَسَارَة ، الخَسَار : Sapmak, helak olmak."¹³⁵

2.3. Kur'an-ı Kerim'de "ر - س - خ" Kökünden Türeyen Kelimeler

Mukatil b. Süleyman'a (ö. 150/767) göre tefsirde "الخسران" kelimesine beş şekilde anlam verilmektedir:

1. خاسر kelimesi *âciz kimseler* manasında kullanılmıştır: "Eğer sizin gibi bir beşere tâbi olursanız, elbette hâsirunsunuz [yani aciz kimselersiniz] demektir. Yusuf 12/14.¹³⁶
2. الخاسرون lafzı aldatanlar, aldananlar, aldatılanlar manasında kullanılmıştır: " De ki: Asıl hâsirîn, kıyamet günü nefslerine, ehl'lerine hasar edenlerdir { yani hem kendilerini ateşe gitmek /ma'ruz bırakmak sûretiyle kendilerini, eşlerini ve hizmetçilerini aldatanlardır} Haberiniz olsun ki, şüphesiz zâlimler mukim bir azâb içindedirler. Şûrâ 42/45.¹³⁷
3. الخسران kelimesi, *dalâlet* manasında kullanılmıştır: " Şüphesiz insan hüsrân içindedir {yani dalâlet içindedir}. Asr 103/2.¹³⁸
4. الخسران kelimesi, *eksiklik- eksiltmek, noksanlık- noksanlaştırmak* manasında kullanılmıştır: " Ölçeği tam yapın ve muhsirlerden { yani ölçeği eksiltendenlerden } olmayın!" Şu'arâ 26/181.¹³⁹

¹³⁵ İsmail bin Hammad el Cevheri, "خسر", El- Mu'cemu's- Sıhah, Darul Ma'rife, Beyrut 2012.

¹³⁶ Mukâtîl b. Süleyman, Kur'an Terimleri Sözlüğü, M. Beşir Eryarsoy (Çev.), İşaret Yayınları 2016, 181.

¹³⁷ a.g.e. s.182.

¹³⁸ a.g.e. s.182.

¹³⁹ a.g.e. s.182.

5. الخسران kelimesi, *uqûbet* manasında kullanılmıştır: “ Eğer bize mağfiret ve merhamet etmezsen, hâsirînden { yani, *uqûbete/ cezaya uğrayanlardan* } oluruz. A’raf 7/23.¹⁴⁰

Kur’an-ı Kerim’de " ف - ل - ح " kökenli kelimelerin zıddı olarak kullanılan ve olumsuz davranış şekillerini kınamak için kullanılan " ر - س - خ " kökenli kelimeler incelendiğinde ayetlerde şu kalıplardaki kelimelerin geçtiği görülmektedir:

حَسِرَ : Sülasî mücerred mâzî fiil kalıbıdır ve Kur’an’da yedi yerde geçer.¹⁴¹

حَسِرُوا : Sülasî mücerred mâzî fiil kalıbıdır ve Kur’an’da sekiz yerde geçer.¹⁴²

يَحْسِرُ : Sülasî mücerred muzâri fiil kalıbıdır ve Kur’an’da bir yerde geçer.¹⁴³

حَسِرُوا Sülasî mezid nehy-i hazır fiil kalıbıdır, “لا” edatı ile olumsuz kullanılmıştır, ve Kur’an’da bir yerde geçer.¹⁴⁴

يُحْسِرُونَ : Sülasî mezid muzâri fiil kalıbıdır ve Kur’an’da bir yerde geçer.¹⁴⁵

حَسِرٍ : Sülasî mücerred mâzî fiilin mastar kalıbıdır ve Kur’an’da bir yerde geçer.¹⁴⁶

حَسِرًا : Sülasî mücerred mâzî fiilin mastar kalıbıdır ve Kur’an’da bir yerde geçer.¹⁴⁷

حَسِرًا : Sülasî mücerred mâzî fiilin mastar kalıbıdır ve Kur’an’da üç yerde geçer.¹⁴⁸

الخُسْرَانُ : Sülasî mücerred mâzî fiilin mastar kalıbıdır ve Kur’an’da iki yerde geçer.¹⁴⁹

¹⁴⁰ Mukâtil b. Süleyman, **Kur’an Terimleri Sözlüğü**, M. Beşir Eryarsoy (Çev.), İşaret Yayınları 2016, 182.

¹⁴¹ Nisâ, 4/119; En’âm, 6/31,140; Yûnus, 10/45; Hac, 22/11; Mü’min, 40/78,85.

¹⁴² En’âm, 6/12,20, A’raf, 7/9, 53; Hûd, 11/21; Mü’minûn, 23/103; Zümer, 39/15; Şûrâ, 42/45.

¹⁴³ Câsiye, 45/27.

¹⁴⁴ Rahmân ,55/9.

¹⁴⁵ Mutaffîfîn, 83/3.

¹⁴⁶ Asr, 103/2.

¹⁴⁷ Talâk, 65/ 9.

¹⁴⁸ İsrâ, 17/82; Fâtır, 35/39; Nûh, 71/21.

¹⁴⁹ Hac, 22/11, Zümer, 39/15.

حُسْرَانًا : Sülasi mücerred mâzi fiilin mastar kalıbıdır ve Kur'an'da bir yerde geçer.¹⁵⁰

حَايِرُونَ : Sülasi mücerred mâzi fiilin ism-i fail kalıbıdır ve Kur'an'da on dört yerde geçer.¹⁵¹

حَايِرِينَ : Sülasi mücerred mâzi fiilin ism-i fail kalıbıdır ve Kur'an'da on sekiz yerde geçer.¹⁵²

حَايِرَةٌ : Sülasi mücerred mâzi fiilin ism-i fail kalıbıdır ve Kur'an'da bir yerde geçer.¹⁵³

الْأَحْسَرُونَ : İsm-i tafdil kalıbıdır, Kur'an'da iki yerde geçer.¹⁵⁴

الْأَحْسَرِينَ : İsm-i tafdil kalıbıdır, Kur'an'da iki yerde geçer.¹⁵⁵

تَخْسِيرٍ : Sülasi mezidin tef'il babının mastar kalıbıdır ve Kur'an'da bir yerde geçer.¹⁵⁶

الْمُخْسِرِينَ : Sülasi mezid fiilin ism-i fail kalıbındandır ve Kur'an'da bir yerde geçer.¹⁵⁷

¹⁵⁰ Nisâ, 4/119.

¹⁵¹ Bakara, 2/27,121; A'râf, 7/90, 99, 178; Enfâl, 8/37; Tevbe, 9/ 69; Yûsuf, 12/14; Nahl, 16/109; Mü'minûn, 23/34; Ankebût, 29/52; Zümer, 39/63; Mücâdele, 58/19; Münâfikûn, 63/9.

¹⁵² Bakara, 2/64; Âl-i İmrân, 3/85,149; Mâide, 5/5, 21, 30, 53; A'râf, 7/23, 92, 149; Yûnus, 10/95; Hûd, 11/47; Zümer, 39/15,65; Fussilet, 41/23,25; Şûra, 42/45; Ahkâf, 46/18.

¹⁵³ Nâzi'ât, 79/12.

¹⁵⁴ Hûd, 11/22; Neml, 27/5.

¹⁵⁵ Kehf, 18/103; Enbiyâ, 21/70.

¹⁵⁶ Hûd, 11/63.

¹⁵⁷ Şuarâ, 26/ 181.

3. KUR'AN-I KERİM'DE FELÂH VE HÜSRÂN AYETLERİ

3.1. Felâh Kavramının Geçtiği Ayetler

Kur'an-ı Kerimde geçen "ف - ل - ح" kökünden türemiş kelimeler "El- Mu'cemu'l – Müfehres"¹⁵⁸ adlı eserden yararlanarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Kur'an-ı Kerimde Geçen "ف - ل - ح" Kökenli Kelimeler Tablosu

ف - ل - ح Kökenli Kelimeler	Kur'an-ı Kerim'de Kullanılış Sayısı	Sure/Ayet No
أَفْلَحَ	4	Tâ-Hâ, 20/64; Mü'minûn, 23/1; A'lâ 87/14; Şems, 91/9.
يُفْلِحُ	9	En'âm, 6/ 21,135; Yûnus, 10/17, 77; Yûsuf, 12/23; Tâ-Hâ, 20/69; Mü'minûn, 23/117; Kasas, 28/37,82.
يُفْلِحُونَ	2	Yûnus, 10/69; Nahl, 16/116.
تُفْلِحُوا	1	Kehf, 18/ 20.
تُفْلِحُونَ	11	Bakara, 2/189; Âl-i İmrân, 3/130,200; Mâide, 5/35, 90, 100; A'râf, 7/69; Enfâl, 8/45; Hac, 22/77; Nûr, 24/ 31; Cum'a, 62/10.
الْمُفْلِحُونَ	12	Bakara, 2/5; Âl-i İmrân, 3/104, A'râf, 7/8, 157; Tevbe ,9/88; Mü'minûn, 23/102; Nûr, 24/51; Rûm, 30/38; Lokman, 31/5; Mücâdele, 58/22; Haşr, 59/9; Teğâbun, 64/16.
الْمُفْلِحِينَ	1	Kasas, 28/ 67.

3.2. Felâh Kavramının Geçtiği Ayetlerin Konu Tasnifi

Kur'an-ı Kerim'de "ف - ل - ح" kökenli kelimelerin geçtiği ayetlerin konu tasnifini yaparken sadece bu kelimelerin geçtiği ayetler ele alınmadı. Kur'an'ı doğru anlamak, incelemeye tabi tutulan ayetlerin konu bütünlüğünün sağlanması ve daha iyi anlaşılması için siyak ve sibak bağlamı da ele alınmıştır. Bu, bizi Kur'an'ı daha iyi anlamaya götürecektir.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Muhammed Fuad Abdulbaki, El Mu'cemu'l- Müfehres li Elfâzi'l- Kur'ani'l- Kerim, Çağrı Yayınları, İstanbul 1984, s. 526.

¹⁵⁹ Ali Bakkal, "Kur'an'ı Anlamada Siyak-Sibakın Önemi", **Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usulü**, (11-48), İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul 2009

Bu nedenle Kur'an-ı Kerimde " ف - ل - ح " kökenli kelimelerin konu tasnifini yaparken a şın "ع" secâvendi esas alınarak belirlenen konuları şu üç başlık altında incelenecektir:

1. İnanç ve ibadet boyutuyla insanın felâhını sağlayan davranışlar
2. Bireysel boyutuyla insanın felâhını sağlayan davranışlar
3. Toplumsal boyutuyla insanın felâhını sağlayan davranışlar

3.2.1. İnanç ve İbadet Boyutuyla İnsanın Felâhını Sağlayan Davranışlar

Araştırma konusu yaptığımız “felâh” içerikli ayet gruplarından İnanç ve İbadet boyutuyla insanın felâhını sağlayan davranışlar tespit edilerek aşağıya çıkarılmıştır:

3.2.1.1. Tevhid İncasına Sahip Olmak

Allah'ın insanlara rehberlik yapması ve örneklik teşkil etmesi için gönderilen peygamberlerin davet konularının temelini “tevhid” konusu oluşturmaktadır. Şu ayet bize bu hususu gayet net olarak ifade etmektedir:

وَسْأَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ

“Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahmân'dan başka tapılacak tanrılar (edinin diye) emretmiş miyiz?”¹⁶⁰

Elçi olarak görevlendirilen Peygamber vasıtasıyla insanlara ulaştırılan ilahi mesajlarla; imanın nasıl olacağı ve insanların iman konusunda nelere dikkat etmesi gerektiği açıkça vurgulanmıştır:

وَالِي عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

“Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). O dedi ki: «Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Hâla sakınmayacak mısınız?»”¹⁶¹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

“Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin.”¹⁶²

¹⁶⁰ Zuhruf, 43/45.

¹⁶¹ A'râf, 7/65.

¹⁶² Âl-i İmrân, 3/102.

3.2.1.2. Sadece Allah'a Kulluk Etmek

Ad kavmine gönderilen Hûd'un, diğer peygamberler gibi kavmine yaptığı ilk çağrı; kendisinin bir elçi olarak görevlendirildiği ve kendisinden başka tanrı olmayan sadece Allah'a kulluk yapmaya davet ve bunun dışındaki şeylerden uzaklaşma çağrısıdır.¹⁶³ Kalbini batıl inançlardan temizleyen ve sadece Rabbine yönelenleri de Kur'an-ı Kerim, kurtulmuş kişiler olarak yanıtlar:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ

*"Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir."*¹⁶⁴

قُلْ إِنَّ الدِّينَ يَفْتَرُونَهُ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

*"De ki: Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler."*¹⁶⁵

İnsan, Yaratıcısının kendine sunduğu nimetlere ve gösterdiği doğru yola bir şükran vesilesi olarak Allah'a karşı gelmekten gücü yettiğince sakınmalı, ilahi mesaja kulak verip itaat etmelidir.¹⁶⁶ Müminler için Allah'a karşı gelip isyan etmek Kur'an açısından kabul edilebilir bir davranış değildir. Aksine Yüce Allah mutlak anlamda müminlerin tek dayanağı ve sığınağıdır:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

*"Allah; O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."*¹⁶⁷

3.2.1.3. Şirkten ve İlahlara Tapmaktan Kaçınmak

Peygamberler, yaratılış fitratından sapmış, ahlâken çökmüş ve kendileri artık bir çıkış yolu bulamayan toplumlara; tekrar fitratlarını hatırlatmak ve içinde buldukları karanlık durumdan bir çıkış yolu göstermek üzere gönderilmiştir. Allah'ın insanlara merhametinin bir sonucu olarak gönderilen peygamberleri, müşrikler gayet ciddiyetsiz bir tavırla

¹⁶³ A'raf, 7/65.64

¹⁶⁴ A'la, 87/ 14-15

¹⁶⁵ Yunus, 10/69.

¹⁶⁶ Teğabün, 64/ 16

¹⁶⁷ Teğabün, 64/ 13

karşılalmışlar ve tapına geldikleri putları/ ilahları terk etmeyi reddedip; peygamberlerin tehdit ettiği azabı isteyecek kadar azgınlaşmışlardır:

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَاتِعِدْنَا إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Dediler ki: Sen bize tek Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir.”¹⁶⁸

Peygamberlerin, sadece Allaha kulluk etme davetini hoyratça reddedip alay eden,¹⁶⁹ ayetleri yalanlayan müşrikler,¹⁷⁰ peygamberlere yalancı,¹⁷¹ ilahi kelama sihir demişlerdir.¹⁷² İddiasını sürdürdükleri inancın doğruluğuna dair ellerinde hiçbir delil bulunmayan müşriklere,¹⁷³ dünyadayken taptıkları ve kendilerine bile faydası olmayan put/ilahların hesabının sorulacağı,¹⁷⁴ inkâr etmelerinin bir işe yaramayacağı ve ahirette kendilerinin yüzüstü bırakılacağını Kur'an-ı Kerim şöyle anlatır:

“Unutma o günü ki, onları hep birden toplayacağız; sonra da, Allah'a ortak koşanlara: Nerede boş yere davasını güttüğünüz ortaklarınız? diyeceğiz. Sonra onların mazeretleri, «Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!» demekten başka bir şey olmadı. Gör ki, kendi aleyhlerine nasıl yalan söylediler ve (tanrı diye) yudurdıkları şeyler kendilerinden nasıl kaybolup gitti!”¹⁷⁵

3.2.1.4. Namaz Kılmak, Zekât Vermek ve İnfak Etmek

Peygamberimizden rivayet edilen bir hadiste¹⁷⁶ İslam'ın üzerine bina edildiği beş temel esastan sayılan namaz kılmak ve zekât vermenin aynı zamanda geçmiş ümmetlere de farz kılındığını Kur'an-ı Kerim dile getirir.¹⁷⁷ Kur'an, dini sorumluluk bilincine sahip olan takva sahiplerinin; namaz kılmalarının ve Allah'ın kendilerine verdiği mallardan infakta bulunmalarının bir hidayet yolu olduğunu dile getirmiş ve insanın, hem dünya ve ahiret kurtuluşu hem de Allah'ın merhamet etmesi için sebep saymıştır.¹⁷⁸

¹⁶⁸ A'raf, 7/70.

¹⁶⁹ Enbiya, 21/41

¹⁷⁰ En'am, 6/21.

¹⁷¹ Sâd, 38/ 4.

¹⁷² Kasas 28/ 39

¹⁷³ A'raf, 7/ 71.

¹⁷⁴ Yunus, 10/ 18; A'raf, 7/ 148.

¹⁷⁵ En'am, 6/ 22-24.

¹⁷⁶ Ebu'l Hüseyin Müslim b. Haccac el- Küşeyrî, **Sahîh-u Müslim**, El Mektebetü'l İslamiyye, İstanbul t.y.. s.45.

¹⁷⁷ Bakara, 2/43; Âl-i İmran, 3/39; Meryem, 19/31,55; Enbiyâ 73; Lokman 31/17.

¹⁷⁸ Bakara, 2/1-5; Mu'minin, 23/2,9; Hac, 22/77; Nur, 24/56; Lokman 31/5.

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ...
وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir; Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler; ... Onlar ki, zekâtı verirler; ... Ve onlar ki, namazlarına devam ederler.”¹⁷⁹

Zekât, malı azaltan değil aksine malı artıran; bereketlendiren bir ibadettir ve inanmayan insanların yaptığı dünya hesabıyla uyuşmamaktadır. Bu, ancak iman edenlerin yapabileceği bir ibadettir:

وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبًّا لِيَرْبُوَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُضْعِفُونَ

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekâtı veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.”¹⁸⁰

Ayrıca Cuma gününe özel bir çağrıda da bulunulmuş müminlerin alışverişi bırakıp Allah'ı zikretmeye koşmaları emredilmiştir:

“Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişini bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.”¹⁸¹

3.2.1.5. Peygamberlere İman ve İtaat

İnsanları yaratan ve dünyayı da insanlar için imtihan alanı kılan Allah, insanlara bu imtihan sahasında nasıl davranacaklarını ve bu sınavı nasıl başarı ile geçeceklerini göstermek ve onlara rehberlik yapmak üzere peygamberler göndermiştir. İnsanın bu sınav durumunda nelerle sorumlu olduğunu kendi imkânları ile bilmesi mümkün değildir. İnsan aklıyla yükümlülüklerini, helal ve haramları bilemez ve bunları tüm insanlar için geçerli bir kural haline getiremez.¹⁸² Ayrıca ahiretteki sorgu esnasında da insanların mazeret ileri sürmemesi için hepsinden de önemlisi; Allah'ın merhameti gereği¹⁸³ insanlara peygamberler gönderilmiş ve onlara itaat edilmesi¹⁸⁴ şart koşulmuştur:

¹⁷⁹ Mü'minûn, 23/1-4,9.

¹⁸⁰ Rum, 30/39.

¹⁸¹ Cuma, 62/9.

¹⁸² Şerafettin Gölcük ve Süleyman Toprak, **Kelam**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya 1988, s. 257.

¹⁸³ Lokman, 31/2-3.

¹⁸⁴ Enfâl, 8/46.

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

“ (Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.”¹⁸⁵

Peygamberler insanlara dini anlatmak ve dini yaşamada örnek olmak üzere gönderilmiştir. Onlara itaat, aynı zamanda risâlete itaattir.¹⁸⁶ Allah'ın elçileri olduğu için onlara itaatin Allah'a itaatin bir gereği olarak zorunlu olduğu defalarca Kur'an'da ifade edilmiştir.¹⁸⁷ Peygamberlere düşen sadece tebliğ etmektir,¹⁸⁸ onların insanlar üzerinde inanmaları için zorlayıcı bir görevleri yoktur:¹⁸⁹

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلُوا وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

“De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.”¹⁹⁰

Peygamberlere iman etmek, onlara indirilen vahye/ kitaplara da iman etmeyi ve onları desteklemeyi¹⁹¹ zorunlu kılar. Bu aynı zamanda peygamberlerin görevlerini yerine getirebilmelerinin ve güvenilir olmalarının da bir sonucudur. Müminler bu konuda tereddüt yaşamazlar:

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar”¹⁹²

Müminler Allah'a ve Resulüne itaat ederler, en yakınları bile olsa Allah ve Resulüne düşman olanlarla asla dost olmazlar:

¹⁸⁵ Nisâ, 4/165.

¹⁸⁶ Şaban Ali Düzgün (Ed.), **İslam İnanç Esasları**, Grafiker Yayınları, Ankara 2014, s.198.

¹⁸⁷ Nur, 24/51.

¹⁸⁸ Teğâbun, 64/12; Âl-i İmrân, 3/132; Mâide, 5/92; Haşr, 59/7.

¹⁸⁹ Kâf, 50/45.

¹⁹⁰ Nur, 24/54.

¹⁹¹ A'râf, 7/157.

¹⁹² Bakara, 2/4.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ
أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ...

“Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin....”¹⁹³

3.2.1.6. Peygambere Karşı Gelmek ve İftira Etmekten Kaçınmak

İnsanlık tarihi boyunca gönderilen bütün peygamberler müşriklerin sert muhalefetleri ile karşılaşmıştır. Müşrikler kendilerine gönderilen ilahi mesajların gücünü etkisiz hale getirmek, insanların gözünde peygamberleri ve getirdikleri vahyi küçük düşürmek için başta yalanlamak¹⁹⁴ sihir olduğunu iddia etmek¹⁹⁵ üzere her türlü karşı duruşu sergilemişlerdir.

Allah; peygamberleri engelleyenleri, beyinsizlikle suçlayanları,¹⁹⁶ tuzak kuranları,¹⁹⁷ yeni bir Kur'an isteyenleri¹⁹⁸ ve ayetleri yalanlayanları zalim olarak niteler¹⁹⁹ ve acıklı bir sonla uyarır.²⁰⁰ Ayrıca onların asla kurtuluşa eremeyeceklerini dile getirir:

وَهُمْ يَهْتَوُونَ عَنْهُ وَيَتَّوُونَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

“Onlar, hem insanları Peygamber'e yaklaşımdan vazgeçirmeye çalışırlar, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Oysa onlar farkında olmadan ancak kendilerini helak ederler.”²⁰¹

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ

“Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun âyetlerini yalanlayanlardan daha zalimdir! Bilesiniz ki suçlular asla onmazlar”²⁰²

3.2.1.7. Ahirete İnanmak

İslam Dini, ahiret inancına büyük önem vermiş hemen hemen her surede ahiretten bahseden ayetler yer almıştır.²⁰³ Bu dünyada yaptıklarının hesabını verecek olmaları

¹⁹³ Mücadele, 58/22.

¹⁹⁴ Nahl, 16/ 113.

¹⁹⁵ Yunus, 10/77.

¹⁹⁶ A'râf, 7/66.

¹⁹⁷ Tâ- Hâ, 20/64.

¹⁹⁸ Yunus, 10/ 15.

¹⁹⁹ Yunus, 10/ 13, 17.

²⁰⁰ Tâ- Hâ, 20/61; Nahl, 16/116

²⁰¹ En'am, 6/ 26.

²⁰² Yunus, 10/ 17.

²⁰³ A. Saim Kılavuz, *Anahatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelama Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1987, s.199.

müşrikleri ürküttüğü ve kurulu düzenlerini tehdit ettiği için ahireti inkâr²⁰⁴ ve yalanlama yoluna gitmişlerdir:

وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ

“Onlar, hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz, demişlerdi.”²⁰⁵

Ahiretin varlığı, ilahi adaletin bir neticesidir ve müminler sorumluluklarını yerine getirerek²⁰⁶ ahirete kesin bir şekilde iman ederler,²⁰⁷ bundan asla şüphe duymazlar ve kurtuluşa erenler de bunlardır:

... الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ ... وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ
أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“... Onlar gayba inanırlar,... Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar. İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.”²⁰⁸

Müminler, ahirete iman ederken akılla bilinemeyen ancak ilahi bilgi desteğiyle haberdar olduğumuz cennet, cehennem gibi gaybi konulara da iman eder.²⁰⁹ Allah, müminlerden bu dünyadaki nasibini de unutmadan,²¹⁰ cenneti kazanmak için gayret göstermelerini ister:

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

“Rabbinizin bağışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!”²¹¹

²⁰⁴ En’âm, 6/30.

²⁰⁵ En’am, 6/29.

²⁰⁶ A’râf, 7/8.

²⁰⁷ Lokman, 31/4-5; A’râf, 7/8.

²⁰⁸ Bakara, 2/3-5.

²⁰⁹ Bakara, 2/3.

²¹⁰ Kasas, 28/ 77.

²¹¹ Âl-i İmrân, 3/133.

Cenneti kazanmak isteyen mümin, bunun için kulluk görevlerini yerine getirirken²¹² günahlardan Allah'a sığınır²¹³ ve aynı zamanda cehennem azabından da Allah'a sığınmayı ihmal etmez:

... رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

“... Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!”²¹⁴

Mümin, dünya hayatının geçici olduğunu ve önemli olanın bu dünyadayken sorumluluklarını yerine getirmek olduğunu, Allah'ın huzuruna çıkınca bunun geri dönüşü olmayacağını bilir. Hayatının iyi olarak sonlanmasını diler ve ödülünü de Allah'tan bekler:

رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ
الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

“Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, «Rabbimize inanın!» diye imana çağıran bir davetçiyi (Peygamber'i, Kur'an'ı) işittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz!. Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vâdettiklerini de ikram et ve kıyamet gününde bizi rezil-rüsvay etme; şüphesiz sen vâdinden caymazsın!”²¹⁵

3.2.1.8. Ahirete Karşı Dünyayı Tercih Etmemek

Dünya, insanların yaşam için konuşlandırıldığı ve ahiret hazırlığının yapıldığı bir sınav yeridir. Kur'an'da, sürekli dünyanın geçiciliği/aldatıcılığı,²¹⁶ mal ile çocukların birer imtihan aracı²¹⁷ olduğu ve dünyaya meyleden zenginlere imrenilmemesi hususu²¹⁸ vurgulanmaktadır:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ بَلْ تُؤَظُّرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ

“Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir. Fakat siz (ey insanlar!) ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz.”²¹⁹

²¹² Mü'minûn, 23/102.

²¹³ Yusuf, 12/23.

²¹⁴ Âl-i İmrân, 3/191.

²¹⁵ Âl-i İmrân, 3/193-194.

²¹⁶ Kasas, 28/79-80.

²¹⁷ Teğâbun, 64/15, Tevbe 9/85.

²¹⁸ Kasas, 28/79-82.

²¹⁹ A'lâ, 87/14-17.

لَا يَعْزُبُكَ تَقَلُّبُ الدِّينِ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ

“İnkârcuların (refah içinde) diyar diyar dolaşması, sakın seni aldatmasın!”²²⁰

Kur’an-ı Kerim, dünya menfaati için ahireti yok saymayı kınarken dünya gerçeğini de müminlere hatırlatır ve bu dünyadan gerekli olan nasiplerini almalarını dile getirir.²²¹ Ehl-i Kitap bile olsa, onurlu davranış sergileyerek Allah’ın indirdiklerini dünya menfaati karşılığında satmayan insanlar methedilir.²²²

3.2.1.9. Kur’an’a Tabi Olmak

Hidayet, Allah yolunda olmaktır ve hayati bir rehberliği içerir. Allah, Kur’an’da doğru yolun, gerçek hidayetin “Allah’ın hidayeti” olduğunu vurgulamakta²²³ müminlere de hidayetin kendisinden istenmesini Kur’an’ın ilk suresi olan Fatiha suresinde öğretmektedir.²²⁴ Kur’an bir hidayet²²⁵ kaynağı olması hasebiyle müminlerin ona uymalarını ve ondan uzaklaştırıcı şeylerden uzak durmalarını ister. Zira Allah tarafından gönderilen hidayete uyanların kurtulacaklarını belirtir:

اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ

“Rabbinizden size indirilene (Kur’an’a) uyun. O’nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!”²²⁶

أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“İşte onlar, Rableri tarafından gösterilmiş doğru yol üzeredirler ve onlar kurtuluşa erenlerdir.”²²⁷

3.2.1.10. İman Edip Sâlih Amel İşlemek

Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette iman edip sâlih amel işleyen kişilere seslenilmektedir. Kur’an, insanlar için Allah’ın göndermiş olduğu bir hidayet kitabı olduğundan; bunu sadece okuyup geçmek, pratiklerini hayata yansıtmamak, insan hayatına çok şey kazandırmayacaktır. İyi ve güzel olarak bilinen şeylerin teorik bilgi düzeyinde

²²⁰ Âl-i İmrân, 3/196.

²²¹ Cum’a, 62/10; Kasas, 28/77.

²²² Âl-i İmrân, 3/199.

²²³ Bakara, 2/120; Âl-i İmrân, 3/73.

²²⁴ Fâtiha, 1/6.

²²⁵ Bakara, 3/2.

²²⁶ A’râf, 7/3.

²²⁷ Lokman, 31/5.

kalması, hayata aktarılmaması, kişinin hem kendisi hem de toplum için yarar değil sadece zarar oluşturur. Tevhid inancı doğrultusunda iman edip Allah'a teslim olan ve bu dünyada yaptıklarının hesabının kendisinden sorulacağına iman eden kişiden beklenen zaten iyi ve güzel davranışlarda bulunmasıdır.²²⁸ Kur'an'daki ayetlerde Allah, sâlih amel işleyenleri yeryüzüne hâkim kılacağı,²²⁹ ödüllendireceğini bunu da ancak sabredenlerin²³⁰ başarabileceğini ve böylelikle kurtuluşa erip cennete²³¹ kavuşabileceklerini dile getirmektedir:

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ

*“Fakat tevbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince, onun kurtuluşa erenler arasında olması umulur.”*²³²

3.2.1.11. Allah'ı Zikretmek

Zikir, Kur'an'da genel olarak; Allah'ın nimetlerini anmak, tefekkür etmek, dua etmek, namaz kılmak, kevnî ayetler üzerinde düşünmek, kulluğun gereklerini yerine getirmek, Kur'an ve önceki kitaplar anlamında kullanılmıştır.²³³ Gerek Allah'ın nimetlerini anma, gerekse kulluk görevlerini yerine getirme olsun bu hususlar; dünyanın çekiciliği ve aldaticılığına karşı sık sık insanoğluna hatırlatılmakta ve Allah'ın zikredilmesi istenmektedir. Bu zikretme esnasında mekânın ve şeklin önemi yoktur. Sadece bolluk anında²³⁴ değil insan her şart ve durumda Rabbini zikretmek ve yüceliğini kabul etmekle sorumludur. Zira göklerde ve yerde olanlar da²³⁵ Allah'ı zikreder:

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

²²⁸ Mâide, 5/93.

²²⁹ Nur, 24/55.

²³⁰ Kasas, 28/80.

²³¹ Lokman, 31/8.

²³² Kasas, 28/67.

²³³ Reşat Öngören, "Zikir" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2014, c.44, s.409.

²³⁴ Yunus, 10/12.

²³⁵ Haşr, 59/1.

“Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!”²³⁶

Geniş bir anlama sahip olan zikri bütün boyutlarıyla düşünüp, Allah'ın hidayeti doğrultusunda kulluk edilince; netice olarak müminlere kurtuluş sözü verilmektedir:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ

“Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir.”²³⁷

3.2.1.12. Haram/ Günahlardan Uzak Durmak

Kur'an-ı Kerim'in amacı, insana sorumluluklarını hatırlatmak ve yol göstermek olunca bu hatırlatmalar içinde toplum düzeninin sağlanması için emirler kadar yasakların da bulunması olağandır. Allah'ın kullarına bir hitabı olan Kur'an; kulluk sürecinde sorumluluklardan kaçan ve görevlerini yerine getirmeyenlerin hallerini ağlanacak bir durum olarak niteleyerek²³⁸ uyarılmış, doğru davrananları ise övmüştür.²³⁹

Kur'an, incelediğimiz ayet grupları içinde; harama bakmayı,²⁴⁰ ölü hayvan kanını, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı yemeyi,²⁴¹ ihramdayken avlanmayı²⁴² ve şu ayette belirtilen hususları haram kıldığını görüyoruz:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.”²⁴³

3.2.1.13. Allah'tan Af Dilemek ve Tövbe Etmek

Yasaklanan davranışlardan uzak durmayı emreden Allah; hata eden, yanılıp doğru yoldan sapan ve pişman olanlar için bu pişmanlığa dünyada çare olsun diye kullarına tövbe

²³⁶ Âl-i İmrân, 3/191.

²³⁷ A'lâ, 87/14-15.

²³⁸ Tevbe, 9/82.

²³⁹ Yusuf, 12/23-24; Mâide, 5/100.

²⁴⁰ Nur, 24/30- 31.

²⁴¹ Nahl, 16/115.

²⁴² Mâide, 5/95.

²⁴³ Mâide, 5/90.

etme imkânı vermiştir. Çünkü Allah hem “*Tevvâb*” dır,²⁴⁴ hem de “*Ğafûr ve Rahîm*” dir.²⁴⁵ Hata eden ve bundan pişman olan kullarını çaresiz bırakmayıp onlara tövbe etme²⁴⁶ ve bağışlanma imkânı vermektedir.²⁴⁷ Çünkü günahları bağışlama yetkisi de sadece Allah’a aittir:

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ وَلَا يَصِرْوا
عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

“Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.”²⁴⁸

3.2.2. Bireysel Boyutuyla İnsanın Felâhını Sağlayan Davranışlar

Araştırma konusu yaptığımız “*felâh*” içerikli ayet gruplarından bireysel boyutuyla insanın felâhını sağlayan davranışlar tespit edilerek aşağıya çıkarılmıştır:

3.2.2.1. Dinde Samimiyet ve Kişinin Kendini Kötülüklerden Arındırması

Dini kabul edip iman etme, bir kalp işi olduğuna göre öncelikle kalpteki duyguların samimi ve içten olması gerekir ki inandığını söyleyen kişinin davranışları dini inançlarıyla uyumlu olsun. Bir hadisinde Peygamberimiz “ Din nasihattir/samimiyettir...”²⁴⁹ buyuruyor.²⁵⁰ Mümin davranışlarında samimiyetini ortaya koymak için elinden gelen gayreti gösterip varlıkta ya da darlıkta²⁵¹ Allah’a isyandan, zalimlerle birlikte olmaktan²⁵² kaçınmalı, kendini kötülüklerden korumalı²⁵³ ve itaat edip iyiliğe yönelmelidir.²⁵⁴ Ancak o zaman kurtuluşunu sağlayabilir:

²⁴⁴ Bakara, 2/160.

²⁴⁵ Mâide, 5/39.

²⁴⁶ Kasas, 28/67.

²⁴⁷ Nahl, 16/119.

²⁴⁸ Âl-i İmrân, 3/135.

²⁴⁹ Mehmet Görmez, “Hz. Peygamberin Bir Din Tanımı”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2003 Özel Sayı, s. 331-338.

²⁵⁰ Ebu’l Hüseyin Müslim b. Haccac el- Küşeyrî, *Sahîh-u Müslim*, El Mektebetü’l İslamiyye, İstanbul t.y.. s.74.

²⁵¹ Rum, 30/33.

²⁵² Mü’minun, 23/93-94.

²⁵³ Bakara, 2/103.

²⁵⁴ Teğabun, 64/16.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا وَقَدْ حَابَ مَنْ دَسَّيَهَا

“Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle gömen de ziyan etmiştir.”²⁵⁵

Ayrıca mümin, dinde samimi olmanın bir gereği olarak Allah’tan başkasını dost/veli edinmez²⁵⁶ ve dinini yaşarken yönü hep Allah’a yöneliktir:

لَتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَاتَذَكَّرُونَ

“Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!”²⁵⁷

3.2.2.2. Allah’ın Verdiği Nimetlere Şükretmek

Allah, insanlara verdiği nimetlerden dolayı kullarının; ister varlık ister yokluk halinde olsunlar²⁵⁸ her daim şükretmelerini ister.²⁵⁹ Çünkü insan, bu nimetleri Allah’ın kendisine sunduğu imkânlar sayesinde elde eder. İnsanın bu nimetleri kendi sayesinde kazandığını söylemesi, Karun kıssasını anlatan ayetlerde olduğu gibi bir nankörlük ve helak sebebi olarak görülür.²⁶⁰ Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük yapanlara çetin bir hesabın sorulacağı kesindir.²⁶¹ Nitekim Allah’ın nimetlerini yok sayan, kurtuluşa eremez:

... فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ...

“ O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz. ”²⁶²

3.2.2.3. Delilsiz Konuşmaktan ve Yalan Yere Yemin Etmekten Kaçınmak

Dünyadaki varlığının bir sebebi olan insanın yapı ettiklerinin de bir amacı olmalıdır. Çünkü insanın her yaptığıının iyi ya da kötü bir karşılığı olacaktır. Bu nedenle, din gibi önemli bir konuda konuşurken kişinin elinde bir delilinin olması gerekir:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتِكُمُ الْكُذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ

²⁵⁵ Şems, 91/9-10.

²⁵⁶ Mücâdele, 58/14.

²⁵⁷ A’raf, 7/3.

²⁵⁸ Rum, 30/33.

²⁵⁹ Nahl, 16/114.

²⁶⁰ Kasas, 28/78.

²⁶¹ Rum, 30/34; Nahl, 16/ 112.

²⁶² A’râf, 7/69.

عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

“Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak «Bu helâldir, şu da haramdır» demeyin, çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.”²⁶³

Sahih kaynağa dayanmayan bilgiyle hayatını yönlendirmemesi gereken müminlerin aynı zamanda boş ve lüzumsuz şeylerden kaçınması bir kurtuluş vesilesi olarak görülür:

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

“Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler.”²⁶⁴

Ayrıca Kur'an, insanların; Allah'ın adını çıkarları için kullanıp yemin etmelerini kınamış ve bu kimseler için alçaltıcı bir azabı layık görmüştür.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

“Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onlara küçük düşürücü bir azap vardır.”²⁶⁵

3.2.2.4. İffetini Korumak ve Gayr-i Meşru İlişkilerden Uzak Durmak

İffetini korumak, hem bireyler için hem de toplumsal yaşamın düzeni ve huzuru için önemlidir. Üstelik dinlerin gönderiliş amaçlarından biri olan nesli korumanın da gereğidir. Dini kurallar, insanın dünya hayatını düzene sokmayı ve onlara rehberlik etmeyi amaçladığından iffeti ve aileyi koruyucu kurallar da konulmuştur. Kur'an müminlere; bırakın haram fiili işlemeyi, gözlerinizi bile haramdan sakınmalarını söylemektedir. Üstelik Müslümanlardan ırzlarını korumalarını isterken bunu sadece kadınlara değil erkeklere de söylemektedir.²⁶⁶ İslam Dini, cinselliği yok saymaz ama bunun helal yollardan bir aile kurarak tatmin edilmesini ister ve bunun dışındaki ilişkileri de haddi aşmak olarak niteler:

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَزْوَاجِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ
ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ

²⁶³ Nahl, 16/116.

²⁶⁴ Mü'minun, 23/3

²⁶⁵ Mücâdele, 58/16.

²⁶⁶ Nur, 24/30.

“Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir.”²⁶⁷

3.2.2.5. Kibir ve Gösterişten Uzak Durmak

Kibir, “kişinin kendini üstün görmesi ve bu duyguyla başkalarını aşağılayıcı davranışlarda bulunması”²⁶⁸ anlamına gelir. Allah, müminlerden tevazu sahibi olup kibirden uzak durmalarını ister. Bu konuda kâfirlere benzemekten de men eder.²⁶⁹ Çünkü kibir, kişiye günahlarını mazur gösterir:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ

“Sonra onların ardından da Firavun ve toplumuna Musa ile Harun’u mucizelerimizle gönderdik, fakat onlar kibirlendiler ve günahkâr bir toplum oldular.”²⁷⁰

3.2.2.6. Zalimlerden Allah Sığınma

Zulüm, “bir şeyi ya eksilterek ya da artırarak ve ya zamanından ya da mekânından saparak, kendine ait olmayan bir yere koymaktır.”²⁷¹ ve “kişinin kendi sınırlarını aşması ve yapmaya hiç hakkı olmayanı yapması anlamında adaletsizlikte bulunması”²⁷² şeklinde tarif edilmiştir. Zulüm hem büyük günahlar hem de küçük günahlar için kullanılan bir kavramdır.²⁷³ Nitekim Kur’an, şirki de büyük bir zulüm olarak nitelemiştir.²⁷⁴ Mümin, yapılan kötülükler karşısında ümitsizliğe düşmez,²⁷⁵ şeytanın kışkırtmalarından Allah’a sığınır,²⁷⁶ zalimin hükmünün bu dünya ile geçerli olduğunu bilir,²⁷⁷ zalim olmadığı gibi zulme de ortak olamaz ve zalimlerden Allah’a sığınır:

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيَّبِي مَا يُوعَدُونَ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

²⁶⁷ Mü’minun, 23/5-7.

²⁶⁸ Mustafa Çağrıçı, "Kibir" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.25, s.562.

²⁶⁹ Enfâl, 8/47.

²⁷⁰ Yunus, 10/75.

²⁷¹ Râgıb el- İsfahâni, Müfredât, Yusuf Türker (Çev.), Pınar Yayınları, İstanbul 2007, s. 954.

²⁷² Toshihiko İzutsu, Kur’ân’da Dini ve Ahlaki Kavramlar, Selahaddin Ayaz (Çev.) Pınar Yayınları, İstanbul t.y., s. 222.

²⁷³ Râgıb el- İsfahâni, Müfredât, Yusuf Türker (Çev.), Pınar Yayınları, İstanbul 2007, s. 954.

²⁷⁴ Lokman, 31/13.

²⁷⁵ Rum, 30/36.

²⁷⁶ Mü’minun, 23/97.

²⁷⁷ Tâ- Hâ, 20/71-72.

“Resûlüm!) De ki: «Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi (dünyevî sıkıntıyı ve uhrevî azabı) mutlaka bana göstereceksen; bu durumda beni zalimler topluluğunun içinde bulundurma Rabbim!»”²⁷⁸

3.2.2.7. Sabretmek

Sabır, “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belâlar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet”²⁷⁹ gibi anlamlara gelmektedir. Mümin, kötülükler karşısında ümitsizliğe düşmez. Kur’an, böyle bir tavrı bir mümin tavrı olarak anlatmaz²⁸⁰ ve inananların sabretmelerini, ancak böyle davranırlarsa kazanacaklarını ifade eder:

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

“Bugün ben onlara, sabrettiklerinin karşılığını verdim; onlar, hakikaten muratlarına erenlerdir.”²⁸¹

Müminlere düşen görev, kötülüklerle karşılaştığında yılmak değil, direnip sabretmek ve en güzel şekilde belayı savmak olmalıdır.²⁸²

3.2.2.8. Sorumluluk Bilincine Sahip Olmak

Takva “günaha girmeye neden olacak şeylerden nefsi korumak”²⁸³ anlamına gelir. Takvalı olmak için de yasaklanan davranışlardan kaçınmak gerekir ki insan bunların zararından korunabilsin. Seyyid Şerîf el-Cürcânî de (ö. 816/1413) takvayı “Allah’a itaat ederek azabından sakınmaktır, bu da ceza almayı haklı kılan davranışlardan nefsi korumak suretiyle gerçekleşir” şeklinde tarif eder.²⁸⁴ Allah, Kur’an’da inananların sahte değerlerden uzak durmasını ve gerçek değerlere sarılmasını ister. Çünkü gerçek kurtuluş ancak böyle mümkün olur.²⁸⁵ Yine Allah, inananları takva konusunda titiz davranmaya ve hayata Müslüman olarak veda etmeye çağırır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُوا إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

²⁷⁸ Mü’minun, 23/94.

²⁷⁹ Mustafa Çağrırcı, "Sabır" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2008, c.35, s.337.

²⁸⁰ Rum, 30/36.

²⁸¹ Mü’minun, 23/111.

²⁸² Mü’minun, 23/96.

²⁸³ Râgıb el- İsfahânî, **Müfredât**, Yusuf Türker (Çev.), Pınar Yayınları, İstanbul 2007, s. 1585.

²⁸⁴ Süleyman Uludağ, "Takva" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2010, c.39, s.484.

²⁸⁵ Bakara, 2/189.

“Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin.”²⁸⁶

Allah Kur'an'ın ancak takva sahipleri için bir hidayet rehberi olduğunu söyler ki; biz bundan, Kur'an-ı Kerim'den daha iyi yararlanabilmek için takvalı olmanın gerekli olduğunu anlıyoruz.²⁸⁷

3.2.3. Toplumsal Boyutuyla İnsanın Felâhını Sağlayan Davranışlar

Araştırma konusu yaptığımız “*felâh*” içerikli ayet gruplarından toplumsal boyutuyla insanın felâhını sağlayan davranışlar tespit edilerek aşağıya çıkarılmıştır:

3.2.3.1. Emanete ve Sözleşmelere Riayet Etmek

Allaha güvenen ve iman eden mümin, çevresine de güven veren²⁸⁸ bir kişilik olmalıdır. Peygamberimizin Mekke toplumu içinde “*el- Emin*” diye ünlendiği ve bazı müşriklerin değerli eşyalarını kendisine emanet ettiği bilinmektedir. Mü'minun Suresi'nde müminlerin özellikleri anlatılırken inananlardan istenen, aynen Peygamberimizin yaptığı gibi emanetleri korumak ve verilen sözleri yerine getirmektir:

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

“Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler;”²⁸⁹

3.2.3.2. İnfak ve İhtiyaç Sahiplerine Yardım Etmek

Allah israfı²⁹⁰saçıp savurmayı yasakladığı²⁹¹ gibi cimriliği de yasaklamış ve hatta cimrilikten korunana, kurtuluşa eren kimseler olarak tanımlamıştır.²⁹² Müminleri infak etmeye davet etmiştir. İnfak “*Allah'ın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması*”²⁹³dır. Mümin, Müslüman kardeşlerini gözetir,²⁹⁴güzel davranır,²⁹⁵ infak ederken sadece bolluk

²⁸⁶ Âl-i İmrân, 3/102.

²⁸⁷ Bakara, 2/2.

²⁸⁸ Tevbe, 9/6.

²⁸⁹ Mü'minun, 23/8.

²⁹⁰ A'râf, 7/31.

²⁹¹ İsrâ, 17/26.

²⁹² Haşr, 59/9; Teğabun, 64/16.

²⁹³ Mustafa Çağrı, "İnfak" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2000, c.22, s.289.

²⁹⁴ Haşr, 59/9.

²⁹⁵ Hac 22/77.

anında değil her zaman,²⁹⁶ Allah'ın kendisine ihsanda bulunduğu gibi²⁹⁷ o da yakınından başlamak üzere ihtiyaç sahiplerine infak eder ve bu şekilde kurtuluşunu²⁹⁸ sağlayabilir:

فَاتِذَا الْقَرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

*“O halde sen, akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allah'ın rızasını isteyenler için bu, en iyisidir. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”*²⁹⁹

3.2.3.3. Emr-i bi'l Ma'ruf Nehy-i an'il Munker

Allah, iyiliklerin yayılması kötülüklerin engellenmesini ister. Çünkü din bireysel yaşanan bir hayat tarzı değildir. İslami değerler, toplumda etkisini gösterdiği takdirde kişiyi iyi insana dönüştüren özelliğe sahiptir. Allah, hem Peygamberden³⁰⁰ hem de müminlerden bu görevi talep etmektedir:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

*“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”*³⁰¹

3.2.3.4. Öfkeyi Yenmek ve İnsanların Kusurlarını Affetmek

Kur'an-ı Kerim, Allah'ı rahmet ve merhameti ile tanıtırken müminlerden de ikili ilişkilerinde merhametli davranmalarını ve öfkeyle hareket etmemelerini, insanların kusurlarını örtmeyi³⁰² ve affedici olmalarını tavsiye eder:

الَّذِينَ يَنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

*“O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”*³⁰³

²⁹⁶ Âl-i İmrân, 3/134.

²⁹⁷ Kasas, 28/77.

²⁹⁸ A'râf, 7/8.

²⁹⁹ Rum, 30/38.

³⁰⁰ A'lâ, 87/9-10.

³⁰¹ Âl-i İmrân, 3/104.

³⁰² Teğâbun, 64/14.

³⁰³ Âl-i İmrân, 3/134.

3.2.3.5. Faiz Almamak veya Vermemek

Kur'an-ı Kerim toplumun ihtiyaç sahibi olan kesimlerini zekât ve infakla koruma altına alırken diğer taraftan da bir ekonomik sömürü düzeni olan ve ihtiyaç sahiplerini daha muhtaç hale getiren malın bereketini azaltan³⁰⁴ faizi yasaklamış ve sakınanlara da kurtuluş ümidi vermiştir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.”³⁰⁵

3.2.3.6. Hırsızlık Yapmamak

Adaleti emreden ve zulmü yasaklayan İslam, gayri meşru yollarla mal edinilmesini yasaklar, helal olan yoldan insanların mal sahibi olmasına izin verir. Haksız mal edinme yolu olan hırsızlığı onaylamaz ve cezai müeyyideyi gerektiren bir davranış olarak yasaklar:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.”³⁰⁶

3.2.3.7. Şımarıp Azgınlaşmamak

Allah'ın verdiği nimetleri amacına uygun kullanmayan, Rabbine karşı sorumluluklarını yerine getirmeyip elde ettikleri güçle şımarıp azgınlaşan, isyan eden ve bundan dolayı da helake uğrayan geçmiş ümmetlerin insanlarını³⁰⁷ Kur'an-ı Kerim, örnek verir. Zenginliğinin ve şımarıklığının kendisini azdırdığı Kârûn buna bir örnektir:

لِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ

إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

³⁰⁴ Rum, 30/39.

³⁰⁵ Âl-i İmrân, 3/130.

³⁰⁶ Mâide, 5/38.

³⁰⁷ Kasas, 28/58.

“Karun, Musa'nın kavminden idi de, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.”³⁰⁸

3.2.3.8. Cihat Etmek

Cihad, genel olarak “dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek”³⁰⁹ anlamına gelmektedir. Hayatın birçok alanını kapsayan cihad hem bireysel hem de toplumsal yönü olan bir kulluk görevidir. Tanımından da anlaşılacağı gibi eğitimden yurt savunmasına kadar uzanan bir etki alanı vardır. İnanan insanlara; sorumlulukları uğrunda gayret göstermesi³¹⁰ ve ayrılığa düşmemesi³¹¹ emredilir. Bu gayreti gösterirken müminden uyanık olması,³¹² gevşememesi ve düşman karşısında yılmaması,³¹³ Allah'ın ipine sınımsız sarılması³¹⁴ istenir:

لَكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأَوْلِيَّتْهُمْ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir.”³¹⁵

Kur'an'da; müminler Allah yolunda cihad ederken bu görevden kaçanlar, yalandan mazeretlerle geri durmaya çalışanlar, Allah tarafından kınanır ve onlara elem verici bir azap uyarısı yapılır.³¹⁶

3.2.3.9. Adalet Üzere Hükmetmek

Adalet ile zulüm birbirine zıt kelimelerdir. Birinin varlığı diğerinin ortadan kalmasına yol açar. Allah, bireysel ve toplumsal ilişkilerde adil olmayı emretmiş, kamu imkânlarının zenginlerin elinde dolaşan bir güç olmaması için uyarmıştır.³¹⁷ Allah, Kur'an'da Peygamberimizin şahsında tüm müminlere hitaben; hükmederken adaletle

³⁰⁸ Kasas, 28/76.

³⁰⁹ Mustafa Çağrı, "Cihad" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1993, c.7, s.527.

³¹⁰ Mâide, 5/35.

³¹¹ Âl-i İmrân, 3/105.

³¹² Âl-i İmrân, 3/200.

³¹³ Âl-i İmrân, 3/139.

³¹⁴ Âl-i İmrân, 3/103.

³¹⁵ Tevbe, 9/88.

³¹⁶ Tevbe, 9/86-90.

³¹⁷ Haşr, 59/7.

hükmetmeyi,³¹⁸ başkalarına duyduğumuz kinin bizi adaletten ayırmamasını,³¹⁹ toplumda doğru yolu gösteren ve adil davranan insanların bulunmasını³²⁰ ve zalimler kurtuluşa eremeyeceğinden³²¹ insanın kendi nefesine karşı zalim olmaması için hatalarından dolayı af dilemesini iter:

قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“(Âdem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”³²²

Toplumda adalet sağlanmazsa ve zulüm yaygınlaşırsa yeryüzündeki düzen bozulur ve insanların felaketlerle karşılaşması kaçınılmaz olur:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

“İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.”³²³

3.3. Hüsrân Kavramının Geçtiği Ayetler

Kur’an-ı Kerimde geçen “ر - س - خ - ر” kökünden türemiş kelimeler “Mu’cemu’l – Müfehres”³²⁴ adlı eserden yaralanarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

³¹⁸ Mâide, 5/42.

³¹⁹ Mâide, 5/8.

³²⁰ A`râf, 7/159.

³²¹ Kasas, 28/37.

³²² A`râf 7/23.

³²³ Rum 30/41.

³²⁴ Muhammed Fuad Abdalbaki, El Mu’cemu’l- Müfehres li Elfâzi’l- Kur’ani’l- Kerim, Çağrı Yayınları, İstanbul 1984, s. 231-232.

Tablo 2: Kur'an-ı Kerimde Geçen "خ - س - ر" Kökenli Kelimeler Tablosu

خ - س - ر Kökenli Kelimeler	Kur'an-ı Kerim'de Kullanılmış Sayısı	Sure/Ayet No
حَسِرَ	7	Nisâ, 4/119; En'âm, 6/31, 140; Yûnus, 10/45; Hac, 22/11; Mü'min, 40/78,85.
حَسِرُوا	8	En'âm, 6/12,20; A'râf, 7/9, 53; Hûd, 11/21; Mü'minûn 23/103; Zümer, 39/15; Şûrâ, 42/45.
يُحْسِرُ	1	Câsiye, 45/27.
تُحْسِرُوا	1	Rahmân, 55/9.
يُحْسِرُونَ	1	Mutaffifin, 83/3.
حُسِرِ	1	Asr, 103/2.
حُسْرًا	1	Talâk, 65/9.
حَاسِرُونَ	14	Bakara, 2/27,121,.;A'râf, 7/90, 99, 178,.; Enfâl, 8/37; Tevbe, 9/69; Yûsuf, 12/14; Nahl, 16/109; Mü'minûn, 23/34; Ankebût, 29/52; Zümer, 39/63; Mücâdele, 58/19; Münâfikûn, 63/9.
خَاسِرِينَ	18	Bakara, 2/64; Âl-i İmrân, 3/85, 149; Mâide, 5/5, 21, 30, 53; A'râf, 7/23, 92, 149; Yûnus, 10/95; Hûd, 11/47; Zümer, 39/15, 65; Fussilet, 41/23; Fussilet, 41/25; Şûra, 42/45; Ahkâf, 46/18.
حَاسِرَةٌ	1	Nâzi'ât, 79/12.
حَسَارًا	3	İsrâ, 17/82; Fâtır, 35/39; Nûh, 71/21.
الْحُسْرَانُ	2	Hac, 22/11; Zümer, 39/15.
حُسْرَانًا	1	Nisâ, 4/119.
الْأَحْسَرُونَ	2	Hûd, 11/22; Neml, 27/5.
الْأَحْسِرِينَ	2	Kehf, 18/103; Enbiyâ, 21/70.
تَحْسِيرٍ	1	Hûd, 11/63.
الْمُحْسِرِينَ	1	Şuarâ, 26/18.

3.4. Hüsrân Kavramının Geçtiği Ayetlerin Konu Tasnifi

Kur'an'ın 1-1 Kerimde "خ - س - ر" kökenli kelimelerin geçtiği ayetlerin konu tasnifinde; sadece bu kelimelerin geçtiği ayetleri ele almayıp aynen "ف - ل - ح" kökenli kelimelerin konularını tasnif ederken yaptığımız gibi a'yn "ع" secâvendi esas alınarak belirlenen konuları yine üç başlık altında inceleyeceğiz:

1. İnanç ve ibadet boyutuyla insanın hüsrânına neden olan davranışlar
2. Bireysel boyutuyla insanın hüsrânına neden olan davranışlar
3. Toplumsal boyutuyla insanın hüsrânına neden olan davranışlar

3.4.1. İnanç ve İbadet Boyutuyla İnsanın Hüsrânına Neden Olan Davranışlar

Araştırma konusu yaptığımız “hüsrân” içerikli ayet gruplarından inanç ve ibadet boyutuyla insanın hüsrânına neden olan davranışlar tespit edilerek aşağıya çıkarılmıştır:

3.4.1.1. Tevhid İncasına Sahip Olmamak

Kur'an-ı Kerim, bizlere; Yaratan'a karşı sorumluluk gereği,³²⁵ Allah'ın verdiği nimetlerin değerini bilerek,³²⁶ Allah'tan başkasını dost edinmemeyi emreder.³²⁷ Kur'an; Allah adına yalan uydurulup³²⁸ din haline getirilen batıl inançlardan uzaklaşmayı³²⁹ ve başkalarına kulluk etmekten sakınıp Allah'ın davetine uyarak³³⁰ ihlasla sadece Allah'a yönelir.³³¹ İyi ya da kötü günde tereddütsüz,³³² geçmiş ümmetlerden ibret alarak³³³ iman edilmesini ister. Aksi bir durumda kişi, hem kendisini hem de ailesini hüsrâna uğratar.³³⁴ Müşrikler, hesap gününde putların bir faydasını göremezler³³⁵ ve Allah onları pisliklerle yüz yüze bırakır.³³⁶ Geçmiş ümmetler için verilen örneklerde; azabı gördükten sonra iman etmenin bir faydasının olmadığı ve o inkârcıların hüsrâna uğrayacağı Kur'an'da açıkça anlatılır:

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ

“Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır.”³³⁷

³²⁵ Zümer, 39/10-20; Şuarâ, 26/184.

³²⁶ Rahmân, 55/13.

³²⁷ Nisâ, 4/119; Kehf, 18/102.

³²⁸ Hud, 11/18.

³²⁹ Enbiyâ, 21/53-54; Mü'min, 40/78; En'am, 6/140.

³³⁰ Şûrâ, 42/38.

³³¹ Zümer, 39/11.

³³² Hac, 22/11.

³³³ Hud, 11/24.

³³⁴ Zümer, 39/15.

³³⁵ Hud, 11/21.

³³⁶ En'am, 6/125.

³³⁷ Mü'min, 40/85.

3.4.1.2. İmanla Birlikte Dua Etmemek ve Amel-i Sâlihte Bulunmamak

İnsanları tevhid inancına davet eden Kur'an, soyut bir davet çağrısı ile yetinmez ve sorumluluk gereği müminlerden bir takım davranışların yerine getirilmesini de ister. İmanın gereği iyi davranış sergilemeyen ve iyilikleri hafif gelenlerin³³⁸ sonu hüsrân olacaktır.³³⁹ İman edenlere seslenen birçok ayette, hemen peşinden sâlih amel talebini tekrarlar.³⁴⁰ Kadın ya da erkek cinsiyet ayrımı olmaksızın³⁴¹ sâlih amel işleyenlerin hüsrâna uğramayacakları anlatılır³⁴² ve cennetle müjdelenir:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا

*“İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır.”*³⁴³

3.4.1.3. Ahirete İnanmamak

Ahirete iman, tevhid inancının temel esaslarındandır. Peygamberimizin görevlendirildiği ve Kur'an'ın nazil olduğu Mekke toplumu, hesap vereceğine inandığı bir ahiret inancına sahip değildi. Onların çoğunun inanişına göre; öldükten sonra toprak olup gidecekler ve onları öldüren de zamandan başkası değildi.³⁴⁴ Öyle davranmalarının en temel sebebi, adaletsiz davranışlarından dolayı hesaba çekilmek istemeyişleridir.³⁴⁵ Bu nedenle; müşriklerin peygamberlere en büyük itirazları ahiret konusunda olmuş, bu konudaki alay ve inkârları³⁴⁶ kendilerine güzel görünmüş³⁴⁷ ama bu davranışları onları hüsrâna uğratıp³⁴⁸ en çetin azapların layık görülmesine neden olmuştur:

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سَوْءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْأَخِرَةِ هُمُ الْآخِسُونَ

*“İşte bunlar, azabı en ağır olanlardır; ahirette en çok ziyana uğrayacaklar da onlardır.”*³⁴⁹

³³⁸ Mü'minun, 23/103.

³³⁹ Talak 65/9.

³⁴⁰ Hud, 11/23.

³⁴¹ Nisâ, 4/124.

³⁴² Asr, 103/1-3.

³⁴³ Kehf, 18/107.

³⁴⁴ Casiye, 45/24.

³⁴⁵ En'âm, 6/31.

³⁴⁶ Mü'minun, 23/105.

³⁴⁷ Naml, 27/4.

³⁴⁸ Casiye, 45/27; Hud, 11/22.

³⁴⁹ Naml, 27/5.

Müşriklerin dünyanın geçici ve aldatıcılığına inanıp inkâr etmeleri; onları ahirette hüsrâna uğratacak, kendilerine dünyada ne kadar kaldıkları sorulduğunda da ancak günün bir iki saati kadar kaldıklarını zannedeceklerdir.³⁵⁰ İnkârcılar azabı gördüklerinde; Peygamberlerin getirdiklerinin doğruluğunu itiraf edip cehennemden çıkmak,³⁵¹ dünyaya tekrar geri dönmek³⁵² ve şefaatchi arayışı içinde olsalar da bu kabul edilmeyecektir.³⁵³ Onların bu dünyada yaptıkları da boşa gidecektir.³⁵⁴ Başlarına gelen her şey, kendi yaptıklarının yüzünden olacaktır.³⁵⁵

3.4.1.4. Peygamberi Yalanlamak ve Engel Olmaya Çalışmak

İlahi mesajın insanlara tebliğ edilmesi için görevli olan Peygamberler, bu görevlerini yerine getirirken müşriklerin bir takım karşı koyuşlarıyla karşılaşmışlardır. Kendi içlerinden bir peygamber çıkmasını kabullenememiş,³⁵⁶ onu büyülenmiş³⁵⁷ ve yalancılıkla³⁵⁸ itham etmişlerdir. İlahi mesajları çarpıtıp Allah yolundan alıkoymak istemişler,³⁵⁹ peygamberlere baskı uygulayıp gökten bir hazine ya da melek³⁶⁰ talep etmişler, peygambere gönderilen vahyi kendisinin uydurduğu iddiasıyla³⁶¹ alay edip,³⁶² inkâr³⁶³ etmişlerdir. Bununla da yetinmeyip peygamberlere tuzak kurup öldürmeye teşebbüs etmişlerdir.³⁶⁴ Ama onların bütün bu çabaları boşa gitmiş³⁶⁵ ve varacakları yer cehennem olmuştur:³⁶⁶

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا

³⁵⁰ Yunus, 10/45.

³⁵¹ Mü'minun, 23/107-108.

³⁵² Mü'minun, 23/100.

³⁵³ A'râf, 7/53; Mü'minun, 23/108.

³⁵⁴ Kehf, 18/105.

³⁵⁵ Şûrâ, 42/30.

³⁵⁶ En'âm, 6/20.

³⁵⁷ Suarâ, 26/185.

³⁵⁸ Suarâ, 26/176,186.

³⁵⁹ Hud, 11/19.

³⁶⁰ Hud, 11/12.

³⁶¹ Hud, 11/13.

³⁶² Kehf, 18/106.

³⁶³ Mü'minun; 23/105; A'râf, 7/9.

³⁶⁴ Enbiyâ 21/68-70.

³⁶⁵ Hud, 11/16.

³⁶⁶ Hud, 11/17; Şûrâ, 42/45.

“İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir ki, biz onlar için kıyamet gününde hiçbir ölçü tutmayacağız.”³⁶⁷

3.4.1.5. Kur'an'a İman Etmemek

Peygamberlere iman etmenin doğal bir sonucu olarak onların getirdiği kitaplara da iman etmek gerekir. Aksi takdirde onların peygamberliğine inanılmamış olur. Peygamberlerin tebliğine muhatap olan herkes bu davete kulak vermek ve inanmakla yükümlüdür. Peygamberimize nazil olan Kur'an'a müminler iman etmiş³⁶⁸ ve Allah ta müminleri “...dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarım...”³⁶⁹ diye nitelemiştir. Bu nedenle Kur'an'a inanmak ve uymak en temel görevlerdendir:

اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَاتَدَّكُرُونَ

“Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!”³⁷⁰

3.4.1.6. Namaz Kılmamak ve Zekât Vermemek

Namaz kılmak ve zekât vermek, müminlerin en temel İslami görevlerindendir. Kur'an, zekât vermenin yanında infak ederek yardımlaşmayı da emreder.³⁷¹ Kur'an müminlerin özelliklerini sayarken; Rabbinin davetine icabet eden, namaz kılan ve zekât veren olarak vasıflandırmaktadır:

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

“Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma ile yapılır. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.”³⁷²

3.4.2. Bireysel Boyutuyla İnsanın Hüsrânına Neden Olan Davranışlar

Araştırma konusu yaptığımız “hüsrân” içerikli ayet gruplarından bireysel boyutuyla insanın hüsrânına neden olan davranışlar tespit edilerek aşağıya çıkarılmıştır:

³⁶⁷ Kehf, 18/105.

³⁶⁸ Hud, 11/17.

³⁶⁹ Zümer, 39/18; En'âm, 6/36.

³⁷⁰ A'râf, 7/3.

³⁷¹ Şûrâ, 42/38.

³⁷² Naml, 27/3.

3.4.2.1. Sabretmemek ve Şımarmak

Sabır, istenmeyen şeylere karşı dirençli olmak, mevcut durumu olumlu hale getirmek için çaba göstermektir.³⁷³ Kur'an, dünyayı önceleyen ve ahireti göz ardı eden kişilerin başına bir kötülük geldiğinde dinden yüz çevirdiklerini³⁷⁴ fakat bir nimete kavuştukları zaman da inkârlarına da neden olan kibir³⁷⁵ içinde şımardıklarını dile getirir ve kınar:

وَلَئِنْ أَذَقْتَاهُ نَعْمَاءً بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسَّتهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحَ فَخُورٌ

*“Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nimet tattırırsak, elbette «Kötülükler benden gitti» der. Çünkü o (bunu derken) şımarıktır, kibirlidir.”*³⁷⁶

Oysa Kur'an, sabredenlerin ödülünün hesapsız olacağını söylüyor ve tevazu sahibi olarak Rablerine gönülden boyun eğenlere de cennet vadediyor.³⁷⁷

3.4.2.2. Ölçü ve Tartıda Hile Yapmak

Kur'an'da adaleti emreden Allah, insanlara her işinde ölçülü olmasını da emretmektedir. Adaletli olmak, işimizde ölçülü olmayı³⁷⁸ ve her işi gereğince yapmayı gerekli kılar. Bu ticari faaliyetler için de geçerlidir. Ekonomik sömürünün aracı olarak kullanılan ölçüde ve tartıda sahtekârlık; Kur'an-ı Kerim'de yasaklanmış, doğru terazi ile tartılması emredilerek³⁷⁹ hile yapanların hüsrâna uğrayacakları bildirilerek kınanmıştır:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

*“İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun!”*³⁸⁰

³⁷³ Mustafa Çağrıç, "Sabır" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2008, c.35, s.337.

³⁷⁴ Hac, 22/11.

³⁷⁵ Neml, 27/14.

³⁷⁶ Hûd, 11/10.

³⁷⁷ Zümer, 39/10, Hud 11/23.

³⁷⁸ Rahman, 55/8.

³⁷⁹ Rahman, 55/9, Şuarâ, 26/181-182.

³⁸⁰ Mutaffîfîn, 83/1-3.

3.4.2.3. Haksızlık Yapmak

Adaleti emreden ve zulmü yasaklayan Allah, insan ilişkilerinde haksızlık yapmayı da yasaklamıştır. Zulme uğrayanların hakkını aramasını³⁸¹ meşru görmüş, ancak yapılan kötülüğe ancak misliyle karşılık verilmesini ve aşırıya kaçılmamasını ama bu kötülüğü affedip barışı sağlayana ödülünün de Allah tarafından verileceği³⁸² bildirilmiştir. Toplumsal ilişkilerde huzurun sağlanması için de kötülüğün en güzel şekilde savılması tavsiye edilmiştir:

إِدْفَعِ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ

“Sen, kötülüğü en güzel bir tutumla sav. Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyi çok iyi bilmekteyiz.”³⁸³

3.4.2.4. Ölüm Anına Kadar Pişmanlık Duymamak

Hayatları boyunca Allah’a isyan eden ve O’na kulluk noktasında ayak direyen müşrikler; dünya hayatlarının sona ereceği ölüm anında, dünyada kalıp iyi şeyler yapma talebinde bulunur.³⁸⁴ Ama bütün hayatını nefsanî zevkleri uğrunda israf eden müşriklere bu imkân elbette verilmez ve onların bu talebi boş bir laf olarak tanımlanır:

لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ...

“«Ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş (ve hareketler) yapayım.» Hayır! Bu onun ağızından çıkan (boş) bir laftan ibarettir....”³⁸⁵

3.4.2.5. Sadece Dünya Hayatını İstemek

Ahirete inanmayan ve hayatlarını sadece bu dünyaya göre düzenleyen müşriklerin temel tavırlarından bir tanesi de dünyaya aşırı bağlılıklarıdır. Bütün çabaları ve istekleri bu dünyaya yöneliktir. Fakat bunu isterken kendi felaketlerini, cehennemdeki ateşlerini hazırladıklarının da farkında değillerdir:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ

³⁸¹ Şûrâ, 42/41.

³⁸² Şûrâ, 42/40.

³⁸³ Mü’minûn, 23/96.

³⁸⁴ Mü’minûn, 23/99.

³⁸⁵ Mü’minûn, 23/100.

لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Kim, (yalnız) dünya hayatını ve zinetini istemekte ise, işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar. İşte onlar, ahirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; (dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir; yapmakta oldukları şeyler (zaten) bätüldür.”³⁸⁶

3.4.2.6. Nankör Olmak

Allah, insanlara sunduğu nimetlerin sayılamayacak kadar çok ve inkâr edilemeyecek derecede gerçek olduğunu, Rahmân Suresi'nin “فَإِيَّ الْآءِ رَبِّكُمْ نَكْتَابُكُمْ” “O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?” ayetleri ile otuz bir kez tekrarla nankör ve unutkan insanoğluna hatırlatır.³⁸⁷ Müşrik insanın elinden nimet gittiği zaman da nankörlük yaptığı ve Rabbine şükretmekten uzak durduğu şu ayetle anlatılır:

وَلَيْنِ أَدَفْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيُؤْسُ كَفُورٌ

“Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur.”³⁸⁸

3.4.3. Toplumsal Boyutuyla İnsanın Hüsrânına Neden Olan Davranışlar

Araştırma konusu yaptığımız “hüsrân” içerikli ayet gruplarından toplumsal boyutuyla insanın hüsrânına neden olan davranışlar tespit edilerek aşağıya çıkarılmıştır:

3.4.3.1. Haksızlık Karşısında Yardımlaşmamak

Hem birey bazında hem de toplum bazında hakkın ve hukukun gözetilmesini isteyen, adaleti emredip zulmü yasaklayan Allah, toplumda bir kesimin haksızlığa uğraması karşısında yardımlaşmayı emretmiştir. Çünkü arzu edilmemesine rağmen toplumda her zaman huzur ve barış ortamı olmayabilir. Müminlere düşen görev, bir haksızlıkla karşılaşıldığında ona karşı birleşip haktan yana tavır almaktır:

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ

“Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırılar.”³⁸⁹

³⁸⁶ Hud, 11/15-16.

³⁸⁷ Rahmân, 55/13,16,18,21,23,25,28,30,32,34,36,38,40,42,45,47,49,51,53,55,57,59,61,63, 65,67,71,73,75, 77.

³⁸⁸ Hud, 11/9.

³⁸⁹ Şûrâ, 42/39.

3.4.3.2. Bozgunculuk Yapmak

Adaletsiz uygulamalar ve ölçü/tartı ile ilgili ekonomik sömürü faaliyetlerine uyarı yapan ayetlerin devamı olarak gelen bu ayet, insanların ekonomik haklarının gasp edilerek toplumda bozgunculuk yapılmasını yasaklamakta ve insan haklarını gözetmektedir:

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

“İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.”³⁹⁰

3.4.3.3. Azgın Toplum Olmak

Bir toplumun fertleri, hem Allah- insan, hem insan- insan ilişkilerinde dini hak ve özgürlükler konusunda belirli sınırlara riayet emek zorundadır. İnsan ilahlığa kalkışır, Allah’ın insanlar için belirlediği sınırları çiğnerse o zaman kendine çizilen özgürlük alanını aşmış ve haddi olmayan bir alana müdahale etmiş olur. Hukukun çiğnendiği böyle bir durum dünyevi ve uhrevi müeyyideleri gerektiren bir sonuca yol açar. Sonuçta cezaya müstahak olanlar, ahirette kendi ağızlarıyla bunu itiraf ederler:

قَالُوا رَبَّنَا عَلَبْنَا عَلَىٰ شِقْوَتِنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ

“Derler ki: Rabbimiz! Azgınlığımız bizi altetti; biz, bir sapıklar topluluğu idik.”³⁹¹

3.4.3.4. Allah’ı Bırakıp İnsanları Dost Edinme

İnkâr edenlerin, bu dünyadaki batıl inanç ve keyfi uygulamalarının öldükten sonra da devam edeceğine inanmaları, onların batıl inançlarının bir sonucudur. Onlar bu dünyada yaptıklarının karşılığı olarak cezalandırılacakları zaman kendileri için hiçbir dost ve yardımcı bulamayacaklar, Allah da buna izin vermeyecektir:

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا

“Kâfirler, beni bırakıp da kullarımı dostlar edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kâfirlere bir konak olarak hazırladık.”³⁹²

³⁹⁰ Şuarâ, 26/183.

³⁹¹ Mü’minûn, 23/106.

³⁹² Kehf, 18/102.

3.4.3.5. İnkârcıların Çabasının Boşa Gitmesi

İnsan davranışları, amaçlarına göre değer kazanır. Nitekim bir hadisinde Peygamberimiz “*Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şeyin karşılığı vardır...*”³⁹³ buyurmaktadır. Kişinin davranış amacı, Allah rızasını kazanmak ve ahiret sorumluluğundan kurtulmak ise ona göre karşılığını alacaktır ama inkârcıların niyeti bu olmadığına göre dünyada yaptıkları boşa gidecek, hayırlı bir sonucu olmayacaktır:

الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا

“ (Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir. ”³⁹⁴

³⁹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, **Sahîhu'l - Buhârî**, El Mektebetü'l İslamiyye, İstanbul t.y. s.2.

³⁹⁴ Kehf 18/104.

SONUÇ

Kur'an'ın nazil olduğu Arap toplumu; kabile kültürüne sahip, putperest bir toplumdur. Her ne kadar bu toplumda az sayıda Hanifler yaşayıp Hz. İbrahim'den izler taşısa da; topluma hâkim olan dini anlayış, putperestlikti. Yani ilah edindikleri bazı varlıklar aracılığı ile Allah'a ulaşma anlayışına sahiplerdi. Arap toplumunda genel olarak, Allah'ın varlığını kabul eden ama O'nun insan hayatına müdahil olmadığı ve O'na ancak ilah edinilen putlar aracılığıyla ulaşılabileceği anlayışı hâkimdi. Yine bu anlayışa göre putlar, Allah'a ulaşmada aracı oldukları için de şefaatçi kabul edilirdi. Putperest anlayışın hâkim olduğu bu toplumda, ahiret inancı, tekrar dirilme ve Allah'a hesap verme gibi inançlar olmadığı için bunun sonuçları onların hayatlarına ve davranışlarına da yansiyordu. Kabilecilik kültürünün hâkim olduğu bu toplumda kişi ve kabile şerefi, insan davranışlarını yönlendiren en önemli unsurdur. İnsanlar, kendisinin ve kabilesinin şerefini yüceltmek ve insanlar nazarında hayranlık uyandırmak/saygınlık kazanmak için iyi davranışlarda bulunurdu. Yani davranışlar; Allah'ın kendisine bahşettiği nimetlere bir şükür ve kulluk borcunun ifâsı için değil, insanlara karşı övünme amaçlı yapılırdı. Bu anlayışın hâkim olduğu Mekke toplumunda, yapılanların hesabının sorulacağına dair inançları olmadığı için de adalet anlayışları hep güçlüden yanaydı ve toplumun zayıf/ kimsesiz kesimleri ezilirdi. Yaraticısıyla bağı koparan, adaletten şaşırıp zulmeden ve gücü yettiğini ezen/sömüren bu topluma Kur'an; insanın yaratılış gayesini hatırlatmak ve onlara yol göstermek üzere bir peygamber aracılığıyla gönderildi. Çünkü Mekke toplumunun mevcut değer yargılarıyla birey-toplum huzuru sağlanamadığı ve insanlık onuru korunamadığı için; Allah'ın, insanların sorumluluklarını hatırlatmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Allah, Kur'an'da ifade ettiği gibi insanı kendine muhatap kabul ederek değer vermiş ve onu en güzel şekilde yarattığını belirtmiştir. İnsanı, yeryüzünü imar etmesi için halife olarak seçip iyiliğe de kötülüğe de meyilli olarak yaratmış ve insana akıl, irade vererek sorumluluk sahibi yapmıştır. Kötülüklerden kendini arındırmanın kurtulacağını ama kendini kötülüklerle teslim edenin de kaybedeceğini dile getiren Kur'an, insanın kurtuluş ya da kaybına insan davranışının etki ettiğine dikkat çekmiştir. Allah, insanları kendisine bir takım görevleri yerine getirmesi için kulluk etmek üzere yarattığını Kur'an'da belirtmektedir. Bu kulluk görevi gereğince Allah, insanlara bazı şeylerin yapılmasını emretmiş ve bazı davranışları da insanlara yasaklamış, insanlardan da bu emirlere uyulmasını istemiştir.

Allah, sorumluluk bilinci içerisinde iyi davranışta bulunanları cennetle müjdelirken; merhameti gereği en güzel şekilde yarattığı ve değer verdiği insanın ahiret hayatında pişman olmaması ve cehennem azabıyla karşılaşmaması için de uyarılmaktadır.

Bu araştırmada ele aldığımız “felâh” ve “hüsrân” içerikli ayetleri incelediğimiz zaman Kur’an’ın, hidayet/yol gösterici ve furkân/ hakkı batıldan ayıran özellikleri gereği insanların ahirette kurtuluşuna ya da kaybedişine yol açan davranışları açıkladığını görüyoruz.

" ف - ل - ح " kökünden türeyen kelimelerin geçtiği ayet ve ayetler grubunu incelediğimizde şu konuların insanın felâhını sağladığını tespit ettik:

- Putlara tapınmayı ve atalar dinini ret etmenin ve tevhid inancının gerekliliği,
- Sadece Allah’a kulluk etmek,
- Ahirete, tekrar dirilmeye ve bu dünyada yapılanların hesabının verileceğine inanmak,
- İman edip sâlih amel işlemek,
- Dinde samimiyet ve kişinin kendini kötülüklerden arındırması,
- Namaz kılmak, zekât vermek gibi ibadetlerle ilgili sorumluluğu yerine getirmek,
- Peygamberlere karşı koymamak, onlara itaat etmek ve inanmak,
- İnsanın, dünyadan nasibini alması fakat ahirete karşı dünyayı tercih etmemesi,
- İnsana sorumluluğunu bildiren Kur’an’a tabi olmak,
- Haramlardan sakınmak,
- Yaptığı kötülükten dolayı pişman olup Allah’tan af dilemek,
- Allah’ın verdiği nimetlere şükretmek,
- Boş, delilsiz konuşmamak ve yalan yere yemin etmemek,
- İffetini korumak ve gayr-i meşru ilişkilerden uzak durmak,
- Kibir ve gösterişten uzak durmak,
- Adaletli davranmak, zulmetmemek ve zalimlerden Allah’a sığınmak,
- Sabretmek,
- Sorumluluk bilincine sahip olmak,
- Emanete ve sözleşmelere riayet etmek,
- İnfak ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmek,
- Emr-i bi’l ma’ruf nehy-i an’il münker,

- Cihat etmek ve düşman karşısında yılmamak,
- Öfkeyi yenmek ve insanların kusurlarını affetmek,
- Faiz alıp vererek haksız kazanca yol açmamak,
- Hırsızlık yapmamak,
- Şımarıp azgınlaşmamak.

Yukarıda listelenen “felâh” içerikli ayetlerde bahsi geçen insan davranışlarını incelediğimizde; insanların Allah ile ilişkisini düzenleyen, doğru bir Allah inancı ile insanı hesabı verilebilir davranışlara sevk etmek için ahiret inancını toplumda yerleştirmeye ağırlık verildiğini görmekteyiz. İman etmenin bir takım sorumlulukları da beraberinde getirdiği, sadece iman ettim demenin insanın kurtuluşu için yeterli olmadığı, insanın kendini kötülüklerden uzak tutmasının gerekliliği ve ibadetleri yerine getirme görevi hatırlatılmaktadır. İnsan haklarının ve toplumun zayıf kesimlerinin korunması için adaletin uygulanması, zulümden kaçınılması, iffetin korunması, haksız mal edinmeye teşebbüs edilmemesi, güce ulaşıncı şımarıp azgınlaşmamanın ve düşmana karşı mücadele etmenin insanın kurtuluşu için gerekli olduğunu görmekteyiz.

" خ - س - ر " kökünden türeyen kelimelerin geçtiği ayet ve ayetler grubunu incelediğimizde ise şu konuların insanın hüsrânına neden olduğunu tespit ettik:

- Tevhid inancına sahip olmamak,
- İmanla birlikte dua etmemek ve amel-i sâlihte bulunmamak,
- Ahirete inanmamak,
- Peygamberi yalanlamak ve engel olmaya çalışmak,
- Kur'an'a iman etmemek,
- Namaz kılmamak ve zekât vermemek,
- Sabretmemek ve şımarmak,
- Ölçü ve tartıda hile yapmak,
- Haksızlık yapmak,
- Ölüm anına kadar pişmanlık duymamak,
- Sadece dünya hayatını istemek,
- Nankör olmak,
- Haksızlık karşısında yardımlaşmamak,
- Bozgunculuk yapmak,
- Azgın toplum olmak,

- Allah'ı bırakıp insanları dost edinmek,
- İnkârcıların çabasının boşa gitmesi,

Yukarıda listelenen “hüsrân” içerikli ayetlerde bahsi geçen insan davranışlarını incelediğimizde bu ayetlerde; tevhid ve ahiret inancına sahip olmayanların, peygamberlere itaat etmeyip yalanlayan/engel olanların ahirette hüsrâna uğrayacakları özellikle vurgulanmaktadır. Yine; ibadetleri yerine getirmeyenlerin, Allah'ın verdiği nimetlere şükretmeyip şımararak bozgunculuk yapanların, ölçü ve tartıda hilekârların ve ahireti terk edip dünyayı isteyenlerin ölüm anındaki pişmanlıklarının fayda vermeyeceği, müşriklerin amellerinin boşa gideceği, ahirette hüsrâna uğrayıp cehennemlik oldukları bildirilmektedir. Bunun yanında tevhid inancına sahip, imanının gereğince sâlih amel işleyenler, ahirete ve Kur'an'a iman edenler, sabredenler, ölçülü davrananlar, namaz kılıp zekât verenlerin, günahlardan kaçanların ödüllendirileceği bu ayetlerde dile getirilen konular olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- ABDULBAKİ Muhammed Fuad, El Mu'cemu'l- Müfehres li Elfâzı'l- Kur'ani'l- Kerim, Çağrı Yayınları, İstanbul 1984.
- BAKKAL Ali, "Kur'an'ı Anlamada Siyak-Sibakın Önemi", **Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usulü**, (11-48), İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul 2009
- BİRİŞİK Abdülhamit, "Kur'an" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.26.
- BUHÂRÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi, **Sahîhu'l- Buhârî**, El Mektebetü'l İslamiyye, İstanbul t.y.
- CANAN İbrahim, **Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terceme ve Şerhi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- CERRAHOĞLU İsmail, **Tefsir Usulü**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993
- CEVHERİ İsmail bin Hammad, **El- Mu'cemu's- Sıhah**, Darul Ma'rife, Beyrut 2012.
- ÇAĞBAYIR Yaşar, **Ötüken Türkçe Sözlük**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.
- ÇAĞRICI Mustafa, "İnfak" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2000, c.22.
- ÇAĞRICI Mustafa, "Ahlâk" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1989, c. 2.
- ÇAĞRICI Mustafa, "Cihad" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1993, c.7.
- ÇAĞRICI Mustafa, "Kibir" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.25.
- ÇAĞRICI Mustafa, "Kur'an" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2002, c.26.
- ÇAĞRICI Mustafa, "Sabır" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2008, c.35.
- ÇAĞRICI Mustafa, **İslâm Düşüncesinde Ahlâk**, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul 2013.
- ÇALIŞKAN İsmail, **Tefsir Usulü**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2017.
- DOĞAN D. Mehmet, **Doğan Büyük Türkçe Sözlük**, Pınar Yayınları, İstanbul 2008.
- DÜZGÜN Şaban Ali (Ed.), **İslam İnanç Esasları**, Grafiker Yayınları, Ankara 2014.
- EREN Hasan ve Diğerleri, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988.

- GÖLCÜK Şerafettin ve TOPRAK Süleyman, **Kelam**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya 1988.
- GÖRMEZ Mehmet, "Hz. Peygamberin Bir Din Tanımı", **Diyanet İlmî Dergi**, 2003 Özel Sayı.
- İSFAHÂNÎ, Râgıb **Müfredât**, Yusuf Türker (Çev.), Pınar Yayınları, İstanbul 2007.
- IZUTSU Toshihiko, **Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar**, Selahaddin Ayaz (Çev.) Pınar Yayınları, İstanbul t.y.
- İBN MANZÛR Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, " **خسر** ", **Lisânu'l –Arab**, Neşru Edebi'l – Havze, Kum h.1405.
- İBN MANZÛR Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, " **فح** ", **Lisânu'l –Arab**, Neşru Edebi'l – Havze, Kum h.1405.
- KANAR Mehmet, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, İstanbul 2009.
- KARAKAYA Nejdet, Kur'an'da Sembolik Eylemler -Düşünmeye Dair Kavramlar Bağlamında-,**Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c.5.
- KARLIĞA Bekir ve ÇETİNER Bedrettin, **Hadislerle Kur'an- Kerim Tefsiri İbn-i Kesir**, Çağrı Yayınları 1983.
- KILAVUZ A. Saim, **Anahatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelama Giriş**, Ensar Neşriyat, İstanbul 1987.
- KUŞEYRÎ Ebu'l Hüseyin Müslim b. Haccac, **Sahîh-u Müslim**, El Mektebetü'l İslamiyye, İstanbul t.y.
- KUTLUER İlhan, "Düşünme" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1994, c. 10.
- Mukâtil b. Süleyman, **Kur'an Terimleri Sözlüğü**, M. Beşir Eryarsoy (Çev.), İşaret Yayınları 2016.
- Mütercim Asım Efendi, **el- Okyânûs'l- Basît fi Tercemeti'l- Kâmûsil- Muhît**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2013.
- ÖNGÖREN Reşat,"Zikir" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2014, c.44.
- ÖZEK Ali (çev.), KARAMAN Hayrettin (çev.), TURGUT Ali (çev.), ÇAĞRICI Mustafa (çev.), DÖNMEZ İbrahim Kâfi (çev.), GÜMÜŞ Sadrettin (çev.), **Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- SARI Mevlüt, **El- Mevarid Arapça- Türkçe Lûgat**, Bahar Yayınları, İstanbul ty.
- SÜLÜN Murat, **Kur'ân Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013.
- ŞİMŞEK M. Sait, **Günümüz Tefsir Problemleri**, Kitap Dünyası, Konya 2013.

ULUDAĞ Süleyman, "Takva" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2010, c.39.

YILDIZ Mustafa, **Kur'an'ı Anlamaya Giriş**, Çıra Yayınları, İstanbul2014.

ZÜLALOĞLU Fevzi, **Temel Kaynağımız Kur'an**, Ekin Yayınları, İstanbul 2002.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Cengiz KULOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Bartın, 21.10.1965

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-1989.

Yüksek Lisans Öğrenimi

Bildiği Yabancı Diller : Arapça

Bilimsel Faaliyet/Yayımlar

Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

Stajlar

Projeler ve Kurs Belgeleri : Başbakanlık Yabancı Diller Eğitim Merkezi Yabancı Dil Kursu-8 ay -Arapça- 1994-1995 Eğitim- Öğretim Yılı

Çalıştığı Kurumlar : - Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Enstitü Sekreteri- Kasım 2012-

- Bartın Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müdür Yardımcısı - Eylül 2008- Kasım 2012

- Bartın İmam Hatip Lisesi - Uzman Öğretmen-1993-2008

- Gaziantep /Nizip İmam Hatip Lisesi -Öğretmen 1990-1993

İletişim

E-Posta Adresi : cengizkuloglu74@gmail.com

Tarih : 13/09/2019